

Handleiding behorend bij de

**Meldcode huiselijk geweld
en kindermishandeling**

bestemd voor alle beroepskrachten werkzaam
in de branche kinderopvang

Branche Kinderopvang: kinderdagopvang, buitenschoolse opvang,
peuterspeelzaalwerk en gastouderopvang.

Versie JULI 2013

Colofon

Uitgever: Brancheorganisatie Kinderopvang

Redactie: Wendy Tazelaar
JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding
Nieuwe Gouwe Westzijde 1, 2802 AN Gouda
Postbus 540, 2800 AM Gouda
www.jso.nl

Carola Bodenstaff
Brancheorganisatie Kinderopvang
Zwartewoud 2, 3524 SJ Utrecht
www.kinderopvang.nl

Datum uitgave: Eerste druk, december 2011

Herziene versie

Datum uitgave: Juli 2013

Redactie: Brancheorganisatie Kinderopvang

Deze meldcode voor de kinderopvang is gebaseerd op de basis meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Ontwikkeld in opdracht van Brancheorganisatie Kinderopvang. In samenwerking met BOinK, Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang, MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening en het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling en Bureau Jeugdzorg Zuid-Holland.

Herziene versie in juli 2013 naar aanleiding van gewijzigde wet- en regelgeving.

Aan de herziene versie van juni 2013 werkten mee; BOinK, MOgroep, JSO, GGD Nederland, Ministerie Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Copyright © 2013 Brancheorganisatie Kinderopvang

Deze informatie mag met bronvermelding worden gebruikt.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	5
Definities	7
1. Algemeen	9
1.1 Doel en functies van de meldcode.....	9
1.2 Verantwoordelijkheid en taken binnen de kinderopvangorganisaties	10
1.3 Verantwoordelijkheid en taken binnen een gastouderbureau	11
1.4 Verantwoordelijkheid en taken naar externe organisaties.....	13
2. Vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling.....	14
2.1 Definitie Kindermishandeling en huiselijk geweld	14
2.2 De verschillende vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld.....	15
3. De Route bij signalen huiselijk geweld en kindermishandeling	17
3.1 Stappenplan bij signalen huiselijk geweld en kindermishandeling.....	17
3.2 Volgorde van de stappen	17
3.3 Termijnen van de stappen	18
4. Route bij mogelijk geweld- of zedendelict door een collega.....	19
4.1 Stappenplan bij vermoeden geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega	19
4.2 Seksueel misbruik	20
4.3 Preventieve maatregelen.....	21
5. Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling	22
5.1 Stappenplan bij seksueel overschrijdend gedrag tussen kinderen onderling	22
5.2 Seksuele ontwikkeling van kinderen.....	23
5.3 Terminologie en definitie	23
5.4 Wanneer is seksueel gedrag grensoverschrijdend?	24
5.5 Preventieve maatregelen.....	25
6. In gesprek met de ouder/verzorger of het kind.....	27
6.1 Gesprek met kinderen	27
6.2 Gesprek met de ouder(s) en/of verzorger(s).....	28
6.3 Bekendmaken van de identiteit van de melder bij vermoedens van.....	29
kindermishandeling.....	29
6.4 Inspanningen na de melding bij het AMK.....	29
7. Samenwerking met andere organisaties	30
7.1 Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)	30
7.2 Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG)	31
7.3 Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG).....	31
7.4 Zorgadviesteam (ZAT).....	32
7.5 De gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD)	32
7.6 De kinderbeveiliging.....	32
7.7 Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld (LEC EGG)	33
7.8 Vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs.....	33
8. Beroepsgeheim, meldrecht en registratie	34
8.1 Inhoud en doel van het beroepsgeheim	34
8.2 Paradox van de geheimhoudingsplicht	34
8.3 Wettelijk meldrecht	35
8.4 Wettelijke meldplicht.....	36
8.5 Registratie.....	36

9. Geraadpleegde bronnen.....	38
Bijlage 1. Signalenlijst kindermishandeling 0- tot 4-jarigen	40
Bijlage 2. Signalenlijst kindermishandeling 4- tot 12-jarigen.....	46
Bijlage 3. Signalen die kunnen duiden op mogelijk geweld- of zedendelict door een collega .	52
Bijlage 4. Observatielijst.....	54
Bijlage 5. Adressen en websites algemeen.....	57
Bijlage 6. Omgaan met de media.....	59

Inleiding

In 2013 is het Besluit vaststelling minimumeisen verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in werking getreden. Dit besluit verplicht organisaties om een meldcode vast te stellen en het gebruik ervan te bevorderen. In het kader van kwaliteitszorg, wordt de plicht opgelegd om een meldcode te hanteren voor huiselijk geweld en kindermishandeling, daaronder ook begrepen seksueel geweld, vrouwelijke genitale verminking (ook wel genoemd meisjesbesnijdenis) en eengerelateerd geweld. De verplichting geldt voor organisaties en zelfstandige beroepskrachten in de gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning en jeugdzorg. Het kunnen signaleren van kindermishandeling is een belangrijke competentie waarover iedere beroepskracht die met kinderen werkt dient te beschikken. Daarnaast is een wettelijke meldplicht ingevoerd voor een vermoeden van geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega. Dit betekent dat een houder van een kinderopvangorganisatie vanaf 1 juli 2013 wettelijk verplicht is om contact op te nemen met een vertrouwensinspecteur als over aanwijzingen beschikt wordt dat een collega een geweld- of zedendelict begaat of heeft begaan en een kind hiervan het slachtoffer is.

De Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling voor de branche kinderopvang is gebaseerd op het basismodel meldcode: Stappenplan voor het handelen bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit basismodel is ontwikkeld door het ministerie Volksgezondheid, Welzijn en Sport en bedoeld voor alle sectoren waar vanuit professioneel oogpunt met kinderen wordt gewerkt.

Deze meldcode is speciaal toegeschreven naar de branche kinderopvang en is bedoeld voor iedereen die werkzaam is binnen deze branche. De meldcode geeft via een stappenplan aan hoe te handelen wanneer er signalen zijn die kunnen duiden op huiselijk geweld of kindermishandeling. Daarnaast bevat deze meldcode een route hoe te handelen bij signalen van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega en een route hoe te handelen wanneer er sprake is van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. Elke stap wordt afzonderlijk uitgebreid toegelicht.

In deze handleiding worden het doel en de functies van de meldcode besproken (hoofdstuk 1). Ook wordt aandacht besteed aan de verschillende vormen van kindermishandeling (hoofdstuk 2). De handleiding geeft vervolgens in drie hoofdstukken een toelichting op de drie routes die in de meldcode zijn beschreven:

- ▷ Route hoe te handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling (hoofdstuk 3);
- ▷ Route hoe te handelen bij een vermoeden van een mogelijk geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega (hoofdstuk 4);
- ▷ Route hoe te handelen bij seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling (hoofdstuk 5).

In deze handleiding worden verder handvatten gegeven voor gesprekken met ouders en kinderen (hoofdstuk 6). Ook wordt beschreven bij welke verschillende instanties de beroepskracht terecht kan (hoofdstuk 7). Omdat beroepskrachten werkzaam in de

kinderopvang te maken hebben met een beroepsgeheim wordt ook hier in deze handleiding nader op ingegaan (hoofdstuk 8).

In bijlage 1 tot en met 3 zijn lijsten opgenomen met signalen die kunnen duiden op kindermishandeling. Een observatielijst is te vinden in bijlage 4. In bijlage 5 staan adressen en websites van belangrijke organisaties en instanties. Bijlage 6 tenslotte geeft handvatten hoe om te gaan met de media.

Deze handleiding ondersteunt de meldcode van Brancheorganisatie Kinderopvang en geeft achtergrondinformatie en aanwijzingen hoe de meldcode te gebruiken. De meldcode zelf is een praktisch instrument. Aanbevolen wordt deze handleiding goed door te lezen voordat de meldcode wordt gebruikt. De meldcode kan niet zonder de handleiding geïmplementeerd worden binnen de kinderopvangorganisatie. Andersom kan de handleiding niet zonder de meldcode gebruikt worden.

Definities

Kinderopvang	Verzamelnaam voor kinderdagopvang, buitenschoolse opvang, peuterspeelzaalwerk en gastouderopvang.
Kinderopvangorganisatie	Waar in deze meldcode gesproken wordt over kinderopvangorganisatie, wordt bedoeld een (kinderopvang)voorziening waar minimaal één van de vier kinderopvangvormen (dagopvang, peuterspeelzaal, buitenschoolse opvang, gastouderopvang) wordt aangeboden of sprake is van een voorschool.
Gastouderbureau	Het bureau dat bemiddelt tussen gastouders en vraagouders.
Houder	Degene aan wie een onderneming als bedoeld in de Handelsregisterwet 2007 toebehoort en die met die onderneming een kindercentrum, gastouderbureau of een peuterspeelzaal exploiteert.
Directie	Daar waar in deze meldcode en handleiding directie staat, kan ook gelezen worden houder, directeur, bestuur of stichting bestuur.
Leidinggevende	De persoon binnen de kinderopvangorganisatie die leiding geeft aan een of meer beroepskrachten.
Beroepskracht	De beroepskracht die binnen de kinderopvangorganisatie werkzaam is en die in dit verband aan kinderen zorg, begeleiding of een andere wijze van ondersteuning biedt. Hieronder vallen in ieder geval de pedagogisch medewerker, vrijwilliger ¹ , gastouder ² , peuterspeelzaalleidster, flexwerker, zelfstandige zonder personeel (zzp'er), gedragswetenschapper, leidinggevende, bemiddelingsmedewerker, directie.
Vrijwilliger	Degene die structureel al dan niet tegen een vrijwilligersvergoeding op regelmatige, niet incidentele basis werkzaam is in de kinderopvang en is belast met verzorging, opvoeding en bijdrage aan ontwikkeling van kinderen
Aandachtsfunctionaris	De beroepskracht werkzaam binnen de kinderopvangorganisatie met specifieke deskundigheid op het terrein van kindermishandeling en huiselijk geweld. Daar waar aandachtsfunctionaris wordt geschreven kan bijvoorbeeld gedacht worden aan bemiddelingswerker van

---

¹ Een vrijwilliger is geen beroepskracht. In deze meldcode kan in sommige gevallen ook vrijwilliger gelezen worden volgens de opgestelde definitie

² Bij een gastouder wordt in principe niet gesproken over een beroepskracht. In deze meldcode kan echter daar waar beroepskracht staat, ook gastouder gelezen worden

	het gastouderbureau, senior pedagogisch medewerker of leidinggevende.
Ouders / verzorgers	De volwassenen of volwassene die verantwoordelijk zijn / is voor de zorg en opvoeding van het kind; ouder(s), verzorger(s), voogd. Daar waar ouders geschreven wordt, wordt ook verzorgers of ouder / verzorger bedoeld.
Vraagouder Gastouder	De ouder die zijn kind naar de gastouderopvang brengt. De natuurlijke persoon van 18 jaar of ouder die gastouderopvang aanbiedt. De opvang kan plaatsvinden in het huis van de ouder of de gastouder
SHG	Steunpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling
AMK	Advies- en Meldpunt Kindermishandeling
Vertrouwensinspecteur	Een vertrouwensinspecteur is werkzaam bij de Inspectie van het Onderwijs. De vertrouwensinspecteur heeft geheimhoudingsplicht en is bij wet uitgezonderd van het doen van aangifte. Voor de kinderopvang is de vertrouwensinspecteur als deskundige aangewezen door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Een houder van een kinderopvangorganisatie is verplicht om bij een vermoeden van een zeden- of geweldsdelict door een werknemer (met taken belast persoon) de vertrouwensinspecteur te raadplegen
(Zeden) politie	De enige plek waar aangifte kan worden gedaan van een geweld- of zedenmisdrijf. Politie onderzoekt een vermoeden en doet aan waarheidsvinding.
Volwassen huisgenoot	De volwassen huisgeno(o)t(en) van de gastouder die mogelijk in contact kom(t)(en) met de kinderen die worden opgevangen in het huis van de gastouder.
Bemiddelingsmedewerker	De beroepskracht werkzaam bij een gastouderbureau en die in dit verband bij gastouders en vraagouders bemiddelt en begeleidt.
Hij	Waar gesproken wordt over hij kan zowel hij als zij van toepassing zijn.

1. Algemeen

1.1 Doel en functies van de meldcode

De wettelijke verplichting voor (onder andere) de branche kinderopvang om een meldcode te hanteren en het gebruik ervan te bevorderen, heeft tot doel beroepskrachten te ondersteunen in de omgang met signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Brancheorganisatie Kinderopvang heeft deze wettelijke verplichting voor een meldcode aangegrepen om een eigen meldcode te ontwikkelen die is toegespitst op de werkpraktijk van de branche. Daarnaast is een wettelijke meldplicht ingevoerd voor een vermoeden van geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega. Dit betekent dat een houder van een kinderopvangorganisatie vanaf 1 juli 2013 wettelijk verplicht is om contact op te nemen met een vertrouwensinspecteur als over aanwijzingen beschikt wordt dat een collega een geweld- of zedendelict begaat of heeft begaan en een kind hiervan het slachtoffer is.

Naast deze wettelijke aspecten spelen binnen kinderopvangorganisaties andere aspecten in relatie tot onderlinge verhoudingen, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. In de meldcode en bijbehorende handleiding wordt daar specifiek bij stilgestaan om kinderopvangorganisaties te ondersteunen bij deze aspecten.

De meldcode bevat drie routes. Deze routes leiden de verantwoordelijke personen stap voor stap door het proces vanaf het moment dat hij signaleert tot aan het moment dat hij eventueel een beslissing neemt over het doen van een melding of het nemen van maatregelen. Uitzondering hierop is route 2 waarbij er altijd sprake is van een meldplicht indien er vermoedens zijn van een geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega. Het gebruik van de meldcode levert een bijdrage aan een effectieve aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het wordt aanbevolen om de meldcode zoveel mogelijk te integreren in intake, zorg- en verwijzingsprocessen, registratiesystemen, scholing en ondersteuning. Alleen met een organisatie-brede inbedding kan de meldcode werken.

In de meldcode is gekozen voor het uitwerken van drie routes. In de praktijk zal het echter niet altijd duidelijk zijn of de mogelijke pleger afkomstig is uit de huiselijke kring van het kind of vanuit professionele kring. Vanuit dat oogpunt zou het logischer kunnen zijn om route 1 en 2 samen te voegen. Om het verschil in snelheid van handelen te benadrukken is gekozen om specifiek een route van huiselijk geweld en kindermishandeling in huiselijke kring uit te werken en een route waarbij een professional mogelijk een zeden- of geweldsdelict pleegt. Bij route 1 ligt in het begin de nadruk op het onderzoeken van de signalen door de beroepskracht, aandachtsfunctionaris of een externe deskundige partij. Bij een mogelijk geweldsdelict gepleegd door een collega is de eerstvolgende stap na signalering altijd direct melding te doen bij de houder. Door de houder dient dan direct contact te worden opgenomen met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs.

Brancheorganisatie Kinderopvang adviseert de meldcode als toetssteen voor de organisatie én voor de individuele beroepskracht te gebruiken. De organisatie zal, als zij aan toezicht door de inspectie is onderworpen, door de inspectie kunnen worden aangesproken op het beschikken over een deugdelijke meldcode en of kennis en het gebruik ervan wordt bevorderd. Ook kan de inspectie de organisatie aanspreken op het scheppen van randvoorwaarden, waardoor de beroepskrachten die binnen een organisatie werkzaam zijn de meldcode in een veilig werkklimaat kunnen toepassen. Individuele beroepskrachten

kunnen worden aangesproken op de feitelijke toepassing van de drie routes in de meldcode bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling.

1.2 Verantwoordelijkheid en taken binnen de kinderopvangorganisaties

Voor het signaleren en het zetten van de stappen is een goede implementatie van de meldcode en een veilig werkklimaat noodzakelijk. Daarom werkt deze meldcode ook de verantwoordelijkheden en taken van de verschillende functies binnen de organisatie voor alle drie de routes uit.

De pedagogisch medewerker (beroepskracht) dient deskundig te zijn in het herkennen en bespreken van signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en kindermishandeling.

Onder signaleren wordt verstaan het waarnemen en interpreteren van aanwijzingen in gedrag en lichamelijk welzijn van het kind, gedrag van de ouders en de gezinsomgeving die mogelijk wijzen op huiselijk geweld of kindermishandeling. Deze signalen dienen zo snel mogelijk neergelegd te worden bij de aandachtsfunctionaris (route 1). De beroepskracht dient ook alert te zijn op signalen die wijzen op een geweld- of zedendelict gepleegd dooreen collega (route 2) of signalen die wijzen op seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling (route 3).

De aandachtsfunctionaris heeft een centrale rol in de stappen rond het signaleren en handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling in huiselijke kring. Deze beroepskracht is meestal een leidinggevende of ervaren senior en dient het onderwerp huiselijk geweld en kindermishandeling binnen de instelling te borgen. Hiertoe dient de aandachtsfunctionaris deskundig te zijn in het signaleren, handelen en delen van zorg en op de hoogte te zijn van de werkwijze van de meldcode en de afspraken binnen de eigen organisatie.

De aandachtsfunctionaris heeft tevens contact met externe partijen als bijvoorbeeld het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). De scholing van de aandachtsfunctionaris zou een structurele plek moeten krijgen in het scholingsplan.

De houder of directie draagt de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van alle drie de routes van de meldcode. De directie is verantwoordelijk dat de meldcode wordt opgenomen in het zorgbeleid en/of veiligheidsbeleid en dat deze aansluit op werkprocessen binnen de organisatie. De directie stelt een aandachtsfunctionaris aan en geeft deze mandaat en de ruimte deze functie naar behoren uit te oefenen. De houder is bij het vermoeden van een geweld- of zedendelict door een collega verplicht om in contact te treden met de vertrouwensinspecteur en ook tot het doen van aangifte als er sprake is van een reëel vermoeden. De directie draagt er zorg voor dat beroepskrachten binnen de organisatie op de hoogte zijn van de meldcode en er naar kunnen handelen. De directie vervult daarnaast een centrale rol in de route bij signalen van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega en de route grensoverschrijdend tussen kinderen onderling.

De meldcode maakt duidelijk welke functionarissen kunnen worden geraadpleegd voor advies en ondersteuning bij het volgen van de routes. Er wordt geadviseerd een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld en kindermishandeling binnen de organisatie aan te stellen. Het is van belang om in het werkproces goed vast te leggen wie contacten heeft met externe organisaties zoals het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) en de politie rond het doen van meldingen en het vervolg.

De functies binnen de meldcode zijn zo generiek mogelijk beschreven. U kunt er voor kiezen om functies te wijzigen vanuit uw organisatie-model. Hou hierbij wel rekening met de scheiding van (eind)verantwoordelijkheden en functieniveaus binnen de organisatie. Zie hiervoor ook de volgende paragraaf bij verantwoordelijkheid en taken binnen een gastouderbureau.

Het is raadzaam een verklaring over de meldcode te laten ondertekenen door de beroepskrachten die werkzaam zijn in het kindercentrum. Een model hiervoor is opgenomen in de meldcode.

1.3 Verantwoordelijkheid en taken binnen een gastouderbureau

Binnen het werkproces van een gastouderbureau spelen meer partijen een rol, daarom is in deze handleiding specifiek een toelichting opgenomen. De verschillende partijen zijn de gastouder met eventuele eigen kinderen en andere volwassenen in diens huishouden, de (vraag)ouder met diens kind(eren) en de bemiddelingsmedewerker. Zowel het bezoekend kind als het kind van de gastouder kan slachtoffer zijn van huiselijk geweld en kindermishandeling en zowel dader als slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Zowel de gastouder (en andere volwassenen in diens huishouden) als de (vraag)ouder als iemand anders in de directe omgeving kan dader zijn van huiselijk geweld en kindermishandeling.

De gastouder dient te kunnen signaleren en deskundig te zijn in het herkennen en bespreken van signalen die kunnen wijzen op huiselijk geweld en kindermishandeling. De gastouder dient ook alert te zijn op signalen die wijzen op seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. Deze signalen dienen zo snel mogelijk neergelegd te worden bij de bemiddelingsmedewerker. De aandachtsfunctionaris (bijvoorbeeld de bemiddelingsmedewerker) dient met de gastouder te overleggen welke rol hij heeft in vervolgstappen (zoals observeren of een gesprek voeren met de vraagouder). De verantwoordelijkheid voor het volgen van de stappen ligt bij de aandachtsfunctionaris, de directie is eindverantwoordelijk.

Een gastouderbureau wordt geadviseerd om de deskundigheidsbevordering van gastouders op dit onderwerp, naast die van de aandachtsfunctionaris, een structurele plek te geven in het scholingsplan.

De aandachtsfunctionaris heeft een centrale rol in de stappen rond het signaleren en handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze medewerker is alert op het onderwerp huiselijk geweld en kindermishandeling en dient het mee te nemen bij intakes met gastouder en vraagouder. Daarom lijkt de bemiddelingsmedewerker de aangewezen persoon om op te treden als

aandachtsfunctionaris. Hij moet deskundig zijn in het signaleren, handelen en delen van zorg en op de hoogte zijn van de werkwijze van de meldcode en de afspraken binnen de eigen organisatie. Het wordt dan ook sterk aanbevolen om de aandachtsfunctionarissen hierin te scholen.

De houder of directie van het gastouderbureau draagt de eindverantwoordelijkheid voor de uitvoering van alle drie de routes van de meldcode. De directie is er verantwoordelijk voor dat de meldcode wordt opgenomen in het zorgbeleid en/of veiligheidsbeleid en dat deze aansluit op werkprocessen binnen de organisatie. De directie stelt een aandachtsfunctionaris aan en geeft deze mandaat en de ruimte om deze functie naar behoren uit te oefenen. De houder is bij het vermoeden van een geweld- of zedendelict door een collega verplicht om in contact te treden met de vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs en ook tot het doen van aangifte indien sprake is van een reëel vermoeden. De directie draagt er zorg voor dat de gastouders op de hoogte zijn van de meldcode en er naar kunnen handelen. De directie vervult daarnaast een centrale rol in de route bij signalen van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega en de route grensoverschrijdend tussen kinderen onderling.

Gastouder en (vraag)ouder kunnen beiden signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling en seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling neerleggen bij de aandachtsfunctionaris. Deze zal in beperkte mate zelf signalen kunnen herkennen; in alle gevallen verzamelt de aandachtsfunctionaris signalen en zet vervolgstappen.

De taken en verantwoordelijkheden van een aandachtsfunctionaris, zoals beschreven in de meldcode, kunnen zowel worden neergelegd bij een bemiddelingsmedewerker als bij een direct leidinggevende. Dit is afhankelijk van de grootte van het gastouderbureau en de afspraken die hierover intern worden gemaakt. Het is aan te bevelen om als gastouderbureau ten minste één aandachtsfunctionaris aan te stellen.

U kunt er voor kiezen om functies binnen de meldcode te wijzigen vanuit uw organisatiemodel. Hou hierbij wel rekening met de scheiding van (eind)verantwoordelijkheden en functieniveaus binnen de organisatie.

1.4 Verantwoordelijkheid en taken naar externe organisaties

Verhouding tot de Verwijsindex Risicjongeren

In geval van een vermoeden van kindermishandeling zal de aandachtsfunctionaris doorgaans niet alleen de stappen van de meldcode zetten, maar *daarnaast* ook moeten overwogen of een melding zou moeten worden gedaan in de Verwijsindex Risicjongeren (0-23 jaar). Het gaat hierbij niet om een keuze tussen een melding in de verwijsindex of de stappen van de meldcode, beide acties bij vermoedens van kindermishandeling zijn aan de orde omdat ze elkaar ondersteunen.

Omdat landelijk verschillend met de verwijsindex wordt gewerkt is het raadzaam dit te overleggen met het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) of Zorgadviesteam (ZAT) in de gemeente waar de kinderopvangorganisatie is gevestigd. Deze verwijsindex heeft tot doel om beroepskrachten uit verschillende organisaties die met hetzelfde kind te maken hebben met elkaar in contact te brengen als zij beiden risico's signaleren met betrekking tot, kort gezegd, een onbedreigde ontwikkeling naar volwassenheid van het kind. Doel daarvan is te komen tot een gezamenlijke aanpak van de problematiek van het kind en zijn gezin.

Omgaan met de media

Als binnen een kinderopvangorganisatie een incident plaatsvindt, is er een kans dat ook de media hiervan op de hoogte raken. Het is verstandig van tevoren zorgvuldig te overwegen hoe zal worden omgegaan met de media. In bijlage 6 staan handvatten hoe hier mee om te gaan.

2. Vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling

Kindermishandeling komt voor in alle lagen van de bevolking en in alle leeftijdscategorieën. Vaak komen verschillende vormen tegelijkertijd voor. Bij iedere vorm van mishandeling is er ook sprake van psychische mishandeling. Het kind niet beschermen tegen de mishandeling van de andere ouder is ook mishandelen.

Zo veel mogelijk vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling worden in dit hoofdstuk nader toegelicht, inclusief vormen van seksueel geweld, genitale verminking en eengerelateerd geweld. Specifieke vormen van geweld vragen specifieke kennis en vaardigheden van beroepskrachten. Ontbreekt deze specifieke deskundigheid, dan is het verstandig dat de aandachtsfunctionaris bij signalen die mogelijk kunnen duiden op zo'n specifieke vorm van geweld, meteen een beroep doet op het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK) of het Landelijk Expertisecentrum Eengerelateerd geweld (LEC EGG). Het moment waarop de aandachtsfunctionaris moet worden ingeschakeld door de beroepskracht, staat beschreven in de route bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. In hoofdstuk 7 van deze handleiding worden functies van externe organisaties beschreven. In bijlage 5 van deze handleiding staat een algemeen overzicht van websites en adressen van instanties en organisaties waar de beroepskracht terecht kan voor ondersteuning en advies. In de meldcode zelf is een sociale kaart opgenomen die de kinderopvangorganisatie kan invullen met gegevens van instanties uit de eigen regio. Geadviseerd wordt deze sociale kaart in te vullen, te verspreiden onder de medewerkers en op een zichtbare en/of toegankelijke plaats binnen de kinderopvangorganisatie een plek te geven.

2.1 Definitie Kindermishandeling en huiselijk geweld

Kindermishandeling is elke vorm van, voor de minderjarige, bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief, opdringen waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel (Wet op de jeugdzorg, 2005).

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer wordt gepleegd. Hieronder vallen lichamelijke en seksuele geweldpleging, belaging en bedreiging (al dan niet door middel van, of gepaard gaand met, beschadiging van goederen in en om het huis).

De combinatie van kinderen en huiselijk geweld betekent altijd kindermishandeling. De handelwijze bij huiselijk geweld is hetzelfde als bij kindermishandeling of een vermoeden daarvan.

2.2 De verschillende vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld

Hieronder staat een opsomming van vormen van kindermishandeling en huiselijk geweld.

Lichamelijke mishandeling

Ouders verwonden het kind of staan toe dat het kind verwond wordt. (Anders dan ten gevolge van een ongeluk.)

Voorbeelden van lichamelijke mishandeling:

- ▷ slaan, stompen, schoppen, opzettelijk laten vallen, verbranden, vergiftigen, verstikken;
- ▷ meisjesbesnijdenis: een ingreep aan de uitwendige geslachtsdelen van een meisje (zie onder een uitgebreide beschrijving);
- ▷ Shaken Baby Syndroom: verzameling van signalen en symptomen die het gevolg zijn van het heftig door elkaar schudden van een baby.

Lichamelijke verwaarlozing

Het kind onthouden wat het voor zijn lichamelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft. Ouders zijn niet in staat of bereid tot het verschaffen van minimale zorg ten aanzien van de lichamelijke behoeften.

Voorbeelden van lichamelijke verwaarlozing:

- ▷ niet zorgen voor voldoende of geschikt eten;
- ▷ niet zorgen voor schone, aan de weersomstandigheden aangepaste, passende kleding;
- ▷ niet zorgen voor geschikt onderdak;
- ▷ niet zorgen voor geschikte medische, tandheelkundige en geestelijke gezondheidszorg;
- ▷ niet zorgen voor voldoende hygiëne;
- ▷ niet zorgen voor voldoende toezicht.

Psychische mishandeling

Het toebrengen van schade aan de emotionele en/of persoonlijkheidsontwikkeling van het kind. Voorbeelden van psychische mishandeling zijn:

- ▷ het bedreigen of uitschelden van een kind als een systematisch patroon van kleineren en denigreren;
- ▷ het kind tot zondebok maken;
- ▷ het belasten van een kind met een te grote verantwoordelijkheid;
- ▷ eisen stellen waaraan een kind niet kan voldoen;
- ▷ het blootstellen van een kind aan extreem, onberekenbaar of ongepast gedrag;
- ▷ het opsluiten of vastbinden van het kind als middel van straf of controle.

Psychische verwaarlozing

Het kind onthouden wat het voor zijn geestelijke gezondheid en ontwikkeling nodig heeft.

Voorbeelden van psychische verwaarlozing zijn:

- ▷ niet zorgen voor voldoende aandacht, respect, genegenheid, liefde en contact;
- ▷ niet zorgen voor voldoende ruimte voor toenemende autonomie;
- ▷ niet zorgen voor regelmatige schoolgang, onthouden van onderwijs;
- ▷ blootstellen aan huiselijk geweld.

Seksueel misbruik

Seksueel contact met een kind hebben of pogen te hebben, ter bevrediging van de seksuele gevoelens van de ouder/verzorger of anderen en/of uit geldelijk gewin.

Voorbeelden van seksueel misbruik zijn:

- ▷ aanranding en uitbuiting of het toestaan hiervan waarbij geen genitaal contact plaatsvindt (bijvoorbeeld ongepast kussen, strelen van borsten);
- ▷ aanranding en uitbuiting of het toestaan hiervan waarbij genitaal contact plaatsvindt;
- ▷ penetratie door vingers, voorwerpen of penis;
- ▷ pornografisch materiaal laten zien of opnemen.

Vrouwelijke genitale verminking (VGV)

Vrouwelijke genitale verminking, ook wel meisjesbesnijdenis genoemd, is een ingreep aan de uitwendige geslachtsorganen. De lichtste vorm is een sneetje in de voorhuid van de clitoris. De meest verminkende vorm is de infibulatie of faraonische besnijdenis, waarbij de hele clitoris, de kleine schaamlippen en een deel van de grote schaamlippen verwijderd worden. Na hechting van wat over is van de grote schaamlippen, blijft alleen een kleine opening over voor menstruatiebloed en urine.

Vrouwelijke genitale verminking is een traditioneel gebruik dat vooral voorkomt in een aantal Afrikaanse landen. De traditie is daar soms verweven geraakt met het geloof, zowel islamitisch als christelijk. De ingreep vindt meestal plaats bij jonge meisjes, de exacte leeftijd verschilt per land.

Alle vormen van vrouwelijke genitale verminking zijn in Nederland strafbaar. Ook inwoners van Nederland die hun dochter in het buitenland laten besnijden plegen een strafbaar feit en kunnen in Nederland worden vervolgd.

Belangrijk: bij een vermoeden van VGV dient door de aandachtsfunctionaris direct contact te worden opgenomen met het AMK.

Eergerelateerd geweld

Eergerelateerd geweld is geestelijk of lichamelijk geweld dat wordt gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in reactie op een schending van de eer van een man, vrouw of familie. Onder eergerelateerd geweld vallen bijvoorbeeld bedreiging met eermoord, aanzetten tot zelfmoord, mishandeling of verminking, verstoting of bedreiging daarmee en uithuwelijking. Eerwraak is de meest extreme vorm omdat het slachtoffer hierbij wordt vermoord.

Belangrijk: bij een vermoeden van eergerelateerd geweld dient door de aandachtsfunctionaris direct contact te worden opgenomen met het AMK of met een persoon of organisatie met specifieke expertise over dit onderwerp zoals het Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd geweld (LECEGG).

In hoofdstuk 7 van deze handleiding worden functies van externe organisaties beschreven. In bijlage 5 van deze handleiding staat een algemeen overzicht van websites en adressen van instanties en organisaties waar de beroepskracht terecht kan voor ondersteuning en advies. In de meldcode zelf is een sociale kaart opgenomen die de kinderopvangorganisatie kan invullen met gegevens van instanties uit de eigen regio. Geadviseerd wordt deze sociale kaart in te vullen en op een zichtbare en/ of toegankelijke plaats binnen de kinderopvangorganisatie een plek te geven.

3. De Route bij signalen huiselijk geweld en kindermishandeling

De route van de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling biedt via een stappenplan ondersteuning aan directie en beroepskrachten werkzaam in de branche kinderopvang door duidelijk te maken wat van hen wordt verwacht en op welk moment. Het vijfstappenplan geeft aan wat er het beste kan worden gedaan wanneer er verwaarlozing, mishandeling of misbruik wordt gesignaleerd. Doel van de meldcode is om te helpen bij het herkennen en het er naar handelen bij signalen die op kindermishandeling of huiselijk geweld kunnen duiden.

3.1 Stappenplan bij signalen huiselijk geweld en kindermishandeling

De 5 stappen van de meldcode zijn:

Stap 1: in kaart brengen van signalen;

Stap 2: collegiale consultatie en zo nodig raadplegen van het SHG, AMK of een deskundige op het gebied van letselduiding;

Stap 3: gesprek voeren met de ouders (en indien mogelijk met het kind);

Stap 4: wegen van aard en ernst van huiselijk geweld of kindermishandeling en bij twijfel altijd raadplegen van het SHG of AMK;

Stap 5: beslissen: hulp organiseren en effecten volgen of melden en bespreken

De stappen gaan in *vanaf* het moment dat er signalen zijn geconstateerd. Signaleren wordt gezien als een belangrijk onderdeel van de beroepshouding van de beroepskrachten die binnen de organisatie werkzaam zijn. Zo gezien is signalering geen stap in het stappenplan, maar een grondhouding die in ieder contact met het kind en de ouder wordt verondersteld. De stappen wijzen de beroepskracht de weg als hij meent dat er signalen zijn van huiselijk geweld of van kindermishandeling. De beroepskracht kan gebruik maken van signalenlijsten (bijlage 1 en bijlage 2) of de observatielijst (bijlage 3). Deze signalenlijsten en observatielijst kunnen de beroepskracht steunen in de beoordeling en besluitvorming. In de meldcode zelf worden alle stappen uitgebreid beschreven, evenals de rol en verantwoordelijkheden van personen binnen de organisatie.

3.2 Volgorde van de stappen

De stappen die worden beschreven zijn in een bepaalde volgorde gerangschikt. Deze volgorde is niet dwingend. Waar het om gaat, is dat de beroepskracht op enig moment in het proces alle relevante stappen heeft doorlopen, voordat hij besluit om een melding te doen. Zo zal het soms voor de hand liggen om met de ouders in gesprek te gaan over bepaalde signalen. In andere gevallen zal de beroepskracht eerst overleg willen plegen met een collega of aandachtsfunctionaris. Ook kan de aandachtsfunctionaris de keuze maken eerst het SHG of AMK te consulteren voordat hij het gesprek met de ouders aangaat. Stappen kunnen soms twee of drie keer worden gezet.

3.3 Termijnen van de stappen

Er zijn geen termijnen beschreven per stap. De reden hiervan is dat het beschrijven van een tijdspad schijnveiligheid geeft. Elke situatie is anders en de beroepskracht zal een inschatting moeten maken op basis van ernst en (on)veiligheid van de situatie. Daarnaast zou een beschreven tijdspad uit moeten gaan van de meest ernstige, fatale vorm en situatie van huiselijk geweld en kindermishandeling. Alle andere situaties zullen in datzelfde tijdspad moeten worden afgehandeld. Dit is niet mogelijk en doet geen recht aan de situatie van elk individu. Het is daarom dat wettelijk geen tijdspad is vastgelegd. In elke situatie van huiselijk geweld en kindermishandeling wordt opnieuw een inschatting gemaakt van de ernst en mate van spoed. Het is aan de aandachtsfunctionaris (al dan niet in overleg met leidinggevende, houder of directie) om effectief en verantwoord te handelen.

4. Route bij mogelijk geweld- of zedendelict door een collega

Dit hoofdstuk geeft een instructie over hoe te handelen in geval van een mogelijk geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega. Het is van belang om in een dergelijke emotioneel moeilijke situatie zorgvuldig met alle betrokkenen te kunnen blijven omgaan. De route bij signalen van mogelijk geweld- of zedendelict door een collega kan houvast bieden door het volgen van een stappenplan. In de meldcode zelf worden de stappen afzonderlijk uitgelegd.

4.1 Stappenplan bij vermoeden geweld- of zedendelict jegens een kind door een collega

Van de beroepskracht wordt verwacht dat hij in staat is om signalen te herkennen die zouden kunnen wijzen op kindermishandeling (een mogelijk geweld- of zedendelict). Dit geldt ook voor een vermoeden van kindermishandeling gepleegd door een collega binnen de kinderopvangvoorziening. De signalerende beroepskracht zal echter eerder ongewenste omgangsvormen van een collega naar een kind signaleren dan direct misbruik constateren. In bijlage 3 staan voorbeelden en definities van ongewenste omgangsvormen en signalen die kunnen duiden op kindermishandeling gepleegd door een collega. Het is belangrijk deze ongewenste omgangsvormen te herkennen en hierop actie te ondernemen, omdat deze enerzijds ontoelaatbaar zijn en anderzijds kunnen wijzen op nog schadelijker gedrag, bijvoorbeeld van seksueel misbruik. Als alle werkzame personen binnen een kinderopvangvoorziening dit risico herkennen en erkennen kan preventief dit werken.

Daarnaast is het belangrijk te investeren in een open aanspreekcultuur binnen de betreffende kinderopvangorganisatie. Het is belangrijk dat er sprake is van een open cultuur waarbinnen op professionele wijze reflectie op normen en waarden, werkwijze en handelen plaatsvindt. Verhalen van kinderen over (seksueel) grensoverschrijdend gedrag van een beroepskracht moeten altijd serieus genomen worden.

Van een vermoeden van kindermishandeling, ongewenste omgangsvormen of seksueel misbruik door een collega dient **altijd** direct melding gemaakt te worden aan de houder. De directie is verplicht om direct in overleg te treden met een vertrouwensinspecteur van de Inspectie van het Onderwijs. Samen gaan zij na of er sprake is van een reëel vermoeden. De houder krijgt vervolgens van de vertrouwensinspecteur advies over het al dan niet doen van aangifte bij de politie. Melding maken van een mogelijk geweld- of zedendelict is niet hetzelfde als beschuldigen.

Wanneer het een vermoeden betreft over een leidinggevende dient de constaterende beroepskracht direct de houder in te schakelen. Indien vermoedens betrekking hebben op de houder of directie is de constaterende beroepskracht verplicht om aangifte te doen bij een opsporingsambtenaar (zedepolitie). De beroepskracht kan hierover in overleg treden met de vertrouwensinspecteur. De vertrouwensinspecteur kan de beroepskracht vervolgens begeleiden bij het doen van aangifte.

De kinderopvangorganisatie dient de volgende stappen te doorlopen bij vermoeden van een geweld- of zedendelict door een collega

Stap 1A: Signaleren;

Stap 1B: Direct melding doen van vermoeden van geweld- of zedendelict door een collega jegens een kind bij houder;

Stap 2: In overleg treden met vertrouwensinspecteur;

Stap 3: Aangifte doen;

Stap 4: handelen naar aanleiding van onderzoek van de politie;

Stap 5: nazorg bieden en evalueren.

4.2 Seksueel misbruik

Seksuele handelingen en intieme relaties in de contacten met het kind zijn onder geen beding geoorloofd en worden beschouwd als seksueel misbruik. Dit omvat onder meer een verbod om het kind op zodanige wijze aan te raken dat het kind en/of de beroepskracht deze aanraking naar redelijke verwachting als seksueel of erotisch van aard zal ervaren. De beroepskracht mag ook niet ingaan op seksuele en/of toenaderingspogingen van het kind, ook als het kind dat verlangt of het daartoe uitnodigt.

Seksueel misbruik van kinderen is seksueel contact tegen de wil van het kind of zonder dat het kind dit contact kan weigeren. Daders zetten het kind emotioneel onder druk, dwingen het kind tot seksuele handelingen of zorgen door hun overwicht dat het kind geen nee durft te zeggen tegen seksuele toenaderingen. In Nederland is seksueel contact met een kind jonger dan 12 jaar altijd strafbaar. Seksueel contact met een jongere tussen de 12 en 16 jaar is strafbaar als er sprake is van dwang, geweld of een afhankelijkheidsrelatie.

Als voorbeelden van seksueel misbruik kunnen worden genoemd:

- ▷ masturberen in het bijzijn van het kind of het kind dwingen tot masturbatie;
- ▷ exhibitioneren;
- ▷ een seksueel/erotisch geladen sfeer scheppen;
- ▷ ongewenste aanraking, bijvoorbeeld betasten van geslachtsorganen;
- ▷ zich tegen het kind aandrukken of andere vormen van aanranding;
- ▷ verkrachting;
- ▷ oraal genitaal contact afdwingen.

In bijlage 3 van deze handleiding staat een lijst van signalen die kunnen duiden op kindermishandeling mogelijk gepleegd door een beroepskracht.

4.3 Preventieve maatregelen

De organisatie kan verschillende preventieve maatregelen nemen die het risico op grensoverschrijdend gedrag van een beroepskracht kunnen verminderen. Enkele suggesties zijn:

Scholing

Ongewenste omgangsvormen en signalen van seksueel misbruik moeten worden opgemerkt. De beroepskracht zou hierop geschoold kunnen worden. In de CAO is verankerd dat pedagogisch beroepskrachten in de dagopvang en BSO over tenminste een relevant diploma op MBO niveau 3 moeten beschikken. De gastouder dient tenminste te beschikken over een diploma op MBO niveau 2.

De houder van de kinderopvangorganisatie is daarnaast bij wet verplicht de kennis en het gebruik van de meldcode te bevorderen.

Screening personeel

De wervings- en selectieprocedure van beroepskrachten moet strikt worden uitgevoerd. Screening van alle beroepskrachten (zie definitielijst in deze handleiding; o.a. pedagogisch medewerkers, gastouders, uitzendkrachten, flexwerkers en stagiaires) door de werkgever moet beginnen bij de sollicitatieprocedure. Heeft de werknemer gaten in zijn CV? Heeft hij goede referenties? Waarom is hij weggegaan bij zijn vorige werkgever? Dit zijn allemaal vragen die beantwoord en beoordeeld moeten worden wil een kandidaat verder mogen in een procedure. Vertrouw op het onderbuik gevoel. Het is daarnaast verplicht dat de beroepskracht beschikt over een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG).

Transparant werken

Informeert ouders tijdens het intakegesprek dat er gewerkt wordt met de meldcode en vernoem hierin ook duidelijk dat er een stappenplan is voor wanneer er vermoedens zijn van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega. Informeert ouders bij wie zij binnen de organisatie terecht kunnen. Dit zou bijvoorbeeld de aandachtsfunctionaris kunnen zijn.

Open aanspreekcultuur

Het zou gewoon moeten zijn elkaar aan te spreken of te bevragen en te overleggen met de leidinggevenden over vermoedens. De kinderopvangorganisatie dient tijd in te plannen voor regelmatig overleg, werkbegeleiding en intervisie.

Vierogenprincipe

Binnen dagopvang is het vierogenprincipe van kracht. Dit betekent dat een beroepskracht bij de uitvoering van de werkzaamheden altijd gezien en/ of gehoord kan worden door een andere volwassene. Er zijn diverse mogelijkheden om invulling te geven aan het vierogenprincipe, denk hierbij aan bouwkundige voorzieningen, inzet van audiovisuele middelen en boventallige inzet van beroepskrachten in opleiding.

5. Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Seksualiteit is een wezenlijk onderdeel van de ontwikkeling van jeugdigen naar volwassenheid. Binnen de kinderopvangorganisatie verdienen thema's als intimiteit en seksualiteit professionele aandacht. Door op een goede manier aandacht te besteden aan het onderwerp seksualiteit kan de kinderopvangorganisatie niet alleen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen, maar ook bijdragen aan het voorkómen van grensoverschrijdende seksuele incidenten.

Kinderen die naar de kinderopvang gaan, moeten in de eerste plaats fysiek veilig zijn en zich ook zo voelen, ook op het gebied van seksualiteit. Daarnaast hebben zij, afhankelijk van hun leeftijd en situatie, ondersteuning nodig bij hun ontwikkeling op het gebied van intimiteit en seksualiteit. Wat door kinderen én beroepskrachten 'normaal' wordt gevonden op het gebied van seksualiteit is steeds aan verandering onderhevig. Veel meer dan vroeger speelt de beeldvorming in de media daarbij een rol.

Binnen de kinderopvangorganisatie is het belangrijk dat beroepskrachten de kennis hebben en over vaardigheden beschikken om kinderen in hun ontwikkeling te begeleiden en daarmee ook in hun seksuele ontwikkeling.

Beroepskrachten vinden het vaak lastig jonge kinderen pedagogisch te begeleiden bij hun seksuele ontwikkeling. Hoe maak je het thema bespreekbaar en hoe voorkom je seksueel grensoverschrijdend gedrag? En, wat moeten beroepskrachten doen én laten bij vermoedens van seksueel grensoverschrijdend gedrag op de groep? Als beroepskrachten weten welke factoren binnen de groep seksueel grensoverschrijdend gedrag beïnvloeden, kunnen ze hierop inspelen om ongewenst gedrag te voorkomen.

5.1 Stappenplan bij seksueel overschrijdend gedrag tussen kinderen onderling

Wanneer beroepskrachten met seksueel overschrijdend gedrag van kinderen geconfronteerd worden dienen ze de volgende stappen te volgen. In de meldcode zijn de stappen schematisch weergegeven en worden de stappen nader toegelicht.

Het stappenplan bestaat uit de volgende stappen:

- Stap 1: in kaart brengen van signalen;
- Stap 2: melden van het gedrag;
- Stap 3: beoordelen ernst van het gedrag;
- Stap 4: maatregelen nemen;
- Stap 5: handelen;
- Stap 6: nazorg bieden en evalueren.

5.2 Seksuele ontwikkeling van kinderen

Kinderen hebben seksuele gevoelens. Ieder kind maakt in zijn algemene ontwikkeling een seksuele ontwikkeling door. In zijn eigen tempo, wanneer hij daar aan toe is, verkent hij zijn eigen lichaam en dat van anderen. Kinderen zijn nieuwsgierig en stellen vragen over seks. Iedereen verstaat iets anders onder seksualiteit. Hierbij kan gedacht worden aan sensualiteit: opwinding, intimiteit, genieten en lichamelijkheid. Sensualiteit is het verkennen via de zintuigen. Bij uitstek iets wat jonge kinderen doen: in de mond stoppen, verkennen via de tast. Het verkennen van het lichaam van zichzelf en de ander via de tast, en de daarbij komende lustgevoelens. Dit klinkt onschuldig. Dat kan het ook zijn als het past in de ontwikkeling van dat kind en het andere kind als dat erbij betrokken is. Maar juist in de combinatie met een ander kan het fout gaan. Als er een groot leeftijdsverschil is tussen kinderen, zitten ze in verschillende ontwikkelingsfasen en hebben dus ook andere behoeftes.

Als twee kinderen van vier jaar samen doktertje spelen, doen ze dat omdat ze alle twee in dezelfde fase zitten: een fase waarin ze hun lichaam en gevoelens aan het ontdekken zijn. Een ouder kind, bijvoorbeeld van tien jaar dat met een kind van bijvoorbeeld vier jaar, doktertje speelt, scheelt in zijn seksuele ontwikkeling te veel jaar van het kind van vier. Een kind van tien jaar is die fase van ontdekking al lang voorbij. Hij is aan het begin van de puberteit en beleeft seksualiteit op een ander manier. 'Te ver gaan' is in dat geval dan seksueel grensoverschrijdend gedrag waarbij de oudste door zijn emotioneel en fysieke overwicht de ander tot handelingen aanzet waar hij niet kan weigeren en/of waar de ander niet aan toe is. Bovendien kan er bij zo'n leeftijdsverschil ook sprake zijn van manipulatie waarbij de ander wordt gedwongen iets te doen wat hij niet wil.

Seksueel gedrag van kinderen wordt over het algemeen geaccepteerd binnen bepaalde grenzen. Maar die grenzen kunnen voor een ieder anders liggen. Dat is afhankelijk van de eigen waarden en normen van de beroepskracht, de waarden en normen van de kinderopvangorganisatie en/of de waarden en normen van de ouders. Het is belangrijk dat de beroepskrachten binnen de kinderopvangorganisatie hierover met elkaar in gesprek gaan en blijven.

5.3 Terminologie en definitie

Bij seksueel grensoverschrijdend gedrag gaat het om seksueel gerichte aandacht tot uiting komend in non-verbaal, verbaal of fysiek gedrag, dat zowel opzettelijk als niet opzettelijk kan zijn. De gedragingen worden door het kind die ze ondergaat, als ongewenst ervaren. Meestal is er sprake van machtsongelijkheid tussen de kinderen. Degene die het ondergaat bepaalt of het gedrag ongewenst is. Dit kan van kind tot kind verschillend zijn. Bij seksuele intimidatie is er sprake van gedrag dat gekenmerkt wordt door eenzijdigheid, ongewenstheid of dwang.

5.4 Wanneer is seksueel gedrag grensoverschrijdend?

Bij het signaleren van grensoverschrijdend seksueel gedrag is het belangrijk dat de beroepskracht vertrouwt op zijn intuïtie, op zijn gevoel: *‘wat is dit raar/ wat is er met dit kind aan de hand?’* Hierbij kunnen de signalenlijsten (bijlage 1 en 2) en de observatielijst (bijlage 4) als hulpmiddel dienen om deze signalen in kaart te brengen. Het is belangrijk zorgvuldig het kind te observeren en na te gaan: *‘waarom vind ik dit, wat zie ik nog meer bij dit kind?’* Een volgende essentiële stap is het bespreken van deze signalen met een collega, leidinggevende of aandachtsfunctionaris.

Er zijn drie criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel gedrag grensoverschrijdend is. Als aan één van deze criteria niet voldaan is, is er mogelijk sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Deze criteria zijn:

Criterium 1: toestemming

Criterium 2: vrijwilligheid

Criterium 3: gelijkwaardigheid

Criterium 1: toestemming

Om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moeten beide partijen daar toestemming voor hebben gegeven. Maar om toestemming te kunnen geven, moet men oud, wijs of geïnformeerd genoeg zijn om in te kunnen schatten:

▷ wat er precies gaat of kan gebeuren;

▷ wat de consequenties kunnen zijn;

▷ of het gebruikelijk is binnen een bepaalde groep of in de gegeven situatie.

Toestemmen houdt bovendien meer in dan ja-knikken op een simpel verzoek en mag niet verward worden met geen verzet plegen.

Ondanks het feit dat seksuele spelletjes of het verkennen van het lichaam door kinderen bij kinderen ook bij de gewone seksuele ontwikkeling horen, zijn er ook grenzen bij (seksueel getinte) spelletjes tussen kinderen onderling. Voor alle leeftijden geldt dat alle lichamelijke spelletjes waarbij kinderen elkaar pijn doen, te ver gaan.

Criterium 2: vrijwilligheid

Een gezond seksueel contact gebeurt altijd op vrijwillige basis. Er mag geen sprake zijn van dwang, geweld, manipulatie, dreiging of groepsdruk.

Criterium 3: gelijkwaardigheid.

Om van een gezond seksueel contact te kunnen spreken, moet er een gelijkwaardige relatie bestaan tussen de betrokkenen. Dit betekent dat er een zeker evenwicht moet zijn tussen beide partijen op het gebied van onder meer leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, levenservaring, maturiteit, status.

Andere criteria

Er zijn nog enkele andere criteria op basis waarvan je kan bepalen of seksueel (getint) gedrag grensoverschrijdend is. Zo is er bijvoorbeeld sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag als het seksueel gedrag niet aangepast is aan de context of als het gedrag van weinig zelfrespect getuigt.

Voorbeelden: een kind dat in het openbaar zijn penis toont of masturbeert.

Om het seksueel gedrag van kinderen te beoordelen is er nog een ander criterium. Dat is de vraag of het gedrag aangepast is aan de leeftijd of de ontwikkelingsfase. Is dat niet het geval, dan is er sprake van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voorbeelden:

- ▷ Een 8-jarige die naar porno zoekt op het internet.
- ▷ Een 10-jarige die geslachtsgemeenschap heeft met een 12-jarige.

5.5 Preventieve maatregelen

Kinderopvangorganisaties en gastouderbureaus kunnen preventieve maatregelen nemen die seksueel overschrijdend gedrag kunnen verminderen. Het is belangrijk een pedagogische visie op seksualiteit te ontwikkelen.

Deskundigheid op het gebied van seksualiteit en de ontwikkeling van kinderen

Het is belangrijk te zorgen voor voldoende deskundigheid van de beroepskrachten op het vlak van normale seksuele ontwikkeling van kinderen en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Agendeer met enige regelmaat het thema seksualiteit voor beroepskrachten en kinderen. Op deze manier wordt het belang hiervan aangegeven en wordt seksualiteit als een normaal onderwerp gezien. Dit kan bijvoorbeeld in teamoverleg, werkoverleg, kind-bespreking en intervisie.

Inzicht in de risicofactoren

Organisaties kunnen een inventarisatie van risicofactoren maken; welke factoren beïnvloeden mogelijk het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag. De organisatie kan maatregelen nemen om de geconstateerde risico's op te heffen of te beperken en hierop beleid en praktijk aan te passen.

Hanteren van gedragsregels

De kinderopvangorganisatie kan afspraken maken over hoe de organisatie wil dat beroepskrachten en kinderen met elkaar omgaan. Dit geldt voor zowel kinderen onderling, als voor het contact tussen beroepskrachten en kinderen. Het is belangrijk deze gedragsregels te implementeren en actueel te houden. Duidelijke regels binnen de kinderopvangorganisatie lijken een bijdrage te kunnen leveren aan de preventie van seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling.

Belangrijk daarbij is dat bij de totstandkoming van deze gedragsregels niet alleen beroepskrachten, maar ook de kinderen die hier zelf over mee kunnen praten betrokken zijn. Regels zouden gevisualiseerd kunnen worden en op verschillende plaatsen in de groep kunnen hangen. Ook kunnen de gedragsregels opgenomen worden in de voorlichtingsbrochures van de kinderopvangorganisatie.

Aandacht voor communicatie van kinderen

Onderstaand zijn een aantal voorbeelden opgenomen van hoe met en door kinderen gecommuniceerd kan worden in relatie tot seksueel gedrag. Betrek ouders bij de (initiatie van) deze onderwerpen:

- ▷ Leer kinderen de meest gangbare woorden voor de geslachtsdelen. Anders kunnen ze - indien nodig - niet onder woorden brengen wat ze hebben meegemaakt. Maak hier binnen het team afspraken over.
- ▷ Leer kinderen dat er maar een paar mensen zijn die hen bloot mogen aanraken. En dat ze het moeten vertellen als iemand anders dat doet.
- ▷ Leer kinderen nee te zeggen en weg te gaan als iemand hen aanraakt op een manier die ze niet prettig vinden.
- ▷ Help kinderen begrijpen/onderscheiden wie ze wel en niet kunnen vertrouwen. Praat hier met ze over en luister naar hun input.
- ▷ Bespreek met kinderen het verschil tussen leuke en niet-leuke geheimen. Moedig kinderen aan om geheimen die hem of haar slecht doen voelen, te delen met iemand die ze vertrouwen. Laat kinderen weten dat je zelf altijd beschikbaar bent om te praten en te luisteren.
- ▷ Geef zelf het goede voorbeeld: stel eigen grenzen, respecteer die van anderen (ook die van kinderen) en reageer als iemand een grens overschrijdt.
- ▷ Maak gebruik van voor kinderen ontwikkelde boekjes of spelletjes om onderwerpen rond seksualiteit bespreekbaar te maken.

Afspraken over internetgebruik

Steeds meer kinderen, zowel jong als ouder, maken gebruik van het internet. De volgende mogelijkheden kunnen helpen bij het afspraken maken rondom internetgebruik:

- ▷ toezicht houden bij het internet gebruik (zet de computer met het beeldscherm richting groep);
- ▷ Installeren software die bepaalde sites kan blokkeren;
- ▷ gedragsregels opstellen voor internet gebruik;
- ▷ met de kinderen praten over internet en over datgene wat zij er doen;
- ▷ het organiseren van een ouderavond over dit onderwerp.

6. In gesprek met de ouder/verzorger of het kind

Openheid is een belangrijke grondhouding in het contact met de ouders, daarom wordt in de drie routes zo snel mogelijk contact gezocht met de ouders om de signalen te bespreken. Soms zal , als sprake is van een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling , door het gesprek met de ouders het vermoeden worden weggenomen. In dat geval zijn de volgende stappen in de route niet nodig. Het is belangrijk hiervan wel een verslaglegging te maken in het kinddossier. Worden de zorgen door het gesprek niet weggenomen, dan worden ook de volgende stappen gezet.

Heeft een beroepskracht behoefte aan ondersteuning bij een gesprek, dan kan hij daarover ook advies vragen aan een collega, de leidinggevende of aan de aandachtsfunctionaris. Ook kan er advies worden gevraagd aan het AMK. Contact met het AMK zal doorgaans door de aandachtsfunctionaris opgenomen worden.

6.1 Gesprek met kinderen

Ook als een kind nog jong is, is het van belang dat de beroepskracht het gesprek met het kind aangaat, tenzij dat niet mogelijk is omdat het kind te jong is of het te belastend is. De beroepskracht beoordeelt in overleg met de leidinggevende of een gesprek zinvol en mogelijk is. Al dan niet in overleg met de aandachtsfunctionaris. Ook hierin kan het AMK om advies worden gevraagd.

In bepaalde situaties kan het van belang zijn om een kind even alleen te spreken over de signalen, zonder dat de ouders daarbij aanwezig zijn. Als uitgangspunt geldt dat de ouders hierover vooraf worden geïnformeerd. In verband met de veiligheid van het kind, van de beroepskracht, of die van anderen, kan worden besloten om toch een eerste gesprek met het kind te voeren zonder dat de ouders hierover van te voren worden geïnformeerd. De leidinggevende dient op de hoogte te zijn dat een dergelijk gesprek plaatsvindt. Dit kan schriftelijk worden vastgelegd in het kinddossier.

Tips voor het gesprek

- ▷ Bepaal van tevoren het doel van het gesprek;
- ▷ Voer het gesprek met een open houding;
- ▷ Sluit aan bij waar het kind op dat moment mee bezig is, bijvoorbeeld spel, een tekening of knutselen;
- ▷ Ga op dezelfde ooghoogte zitten als het kind en kies een rustig moment uit;
- ▷ Steun het kind en stel het op zijn gemak;
- ▷ Gebruik korte zinnen;
- ▷ Vraag belangstellend en betrokken, maar vul het verhaal niet in voor het kind;
- ▷ Begin met open vragen (Wat is er/ Is er iets gebeurd? Wanneer is dat gebeurd? Hoe komt dat) en wissel deze af met gesloten vragen (Ben je gevallen? Heb je pijn? Ging je huilen? Vond je dat leuk of niet leuk?);
- ▷ Vraag niet verder wanneer het kind niets wil of kan vertellen;
- ▷ Houd het tempo van het kind aan, niet alles hoeft in één gesprek;
- ▷ Laat het kind niet merken dat je van het verhaal schrikt;

- ▷ Val de ouders (of andere belangrijke personen voor het kind) niet af, in verband met loyaliteitsgevoelens;
- ▷ Geef aan dat je niet geheim kunt houden wat het kind vertelt. Leg uit dat je met anderen gaat kijken hoe je het beste kunt helpen. Leg het kind uit dat je het op de hoogte houdt van elke stap die je neemt. Het kind moet nooit zelf de verantwoordelijkheid krijgen in de keuze van de te nemen stappen;
- ▷ Vertel het kind dat het heel knap is dat hij/ zij het allemaal zo goed kan vertellen;
- ▷ Let tijdens het gesprek goed op de non-verbale signalen van het kind;
- ▷ Stel geen “waarom”-vragen;
- ▷ Stop het gesprek wanneer de aandacht bij het kind weg is.

Kindermishandeling aanpakken is een zaak van volwassenen

Het doel van een gesprek met een kind is het ondersteunen en het laten uiten van gevoelens en gedachten van het kind. Het doel van een gesprek is *niet* om via het kind de situatie te onderzoeken. Het kind is het slachtoffer en kan hierdoor in een onveilige situatie terecht komen of gaan worstelen met loyaliteit ten opzichte van de ouder. Het is belangrijk dat de beroepskracht zich bewust is van de sterke loyaliteitsgevoelens van een kind ten opzichte van zijn ouders. De beroepskracht moet in het gesprek met het kind nooit de ouders afvallen, al hebben ze nog zulke afschuwelijke dingen gedaan. Het kind zal over het algemeen geen vertrouwen meer hebben in iemand die zijn ouders veroordeelt. Wel kan het gevoel van het kind worden verwoord of bevestigd.

Wees bij een vermoeden van seksueel misbruik terughoudend in het gesprek met het kind in verband met mogelijke toekomstige bewijslast. Wees met name voorzichtig met het stellen van gesloten vragen. Dat houdt in dat het kind geen woorden in de mond gelegd mogen worden. Het gesprek heeft niet tot doel het bewijs van seksueel misbruik te leveren. Laat dat over aan een deskundige op het gebied van letselduiding en vraag advies bij het AMK. Indien er vermoedens zijn van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega is het belangrijk dat een bevoegde deskundige het kind hoort. De kinderopvangorganisatie dient conform de stappen uit route 2 Route bij signalen mogelijk geweld- of zedendelict door een collega te handelen.

Beloof nooit geheimhouding

Het is belangrijk nooit op voorhand geheimhouding aan een kind te beloven. Veel kinderen willen in eerste instantie alleen iets vertellen als beloofd wordt om het tegen niemand anders te zeggen. Als deze belofte gegeven wordt, komt de beroepskracht voor een groot dilemma te staan als het kind vertelt dat het mishandeld wordt: hij moet dan of het vertrouwen van het kind schenden of medeplichtig worden aan het in stand houden van een schadelijke situatie. De beroepskracht die een kind geheimhouding belooft uit angst dat het kind anders blijft zwijgen, moet zich wel bewust zijn van de consequenties van deze belofte.

Als een beroepskracht geen geheimhouding wil toezeggen kan hij het kind wel beloven dat hij geen stappen zal ondernemen zonder dit van tevoren aan het kind te vertellen.

6.2 Gesprek met de ouder(s) en/of verzorger(s)

Normaal gesproken zal een gesprek over de signalen worden gevoerd met de ouders. Dit is niet alleen van belang als de ouders mogelijkerwijs betrokken zijn bij het huiselijk geweld of de mishandeling, maar ook als dit niet aan de orde is. De ouders behoren te worden geïnformeerd over wat er bij hun kind speelt.

In het gesprek met de ouder gaat het er om dat de beroepskracht of de aandachtsfunctionaris:

- 1) het doel van het gesprek uitlegt;
- 2) de signalen, dit wil zeggen de feiten die hij heeft vastgesteld en de waarnemingen die hij heeft gedaan, bespreekt;
- 3) de ouder uitnodigt om daarop te reageren;
- 4) de reactie van de ouder interpreteert en dit checkt bij de ouder;

Voorkomen moet worden dat de beroepskracht of aandachtsfunctionaris eigen meningen of interpretaties van feiten ter sprake brengt.

Een gesprek met (een van) de ouders kan achterwege blijven in verband met de veiligheid van het kind of die van anderen. Bijvoorbeeld als de beroepskracht redenen heeft om aan te nemen dat hij het kind dan uit het oog zal verliezen omdat de ouders het kind bij de kinderopvangorganisatie weg zullen halen of niet meer zullen brengen of dat het geweld zal escaleren. Dit altijd in overleg met aandachtsfunctionaris en leidinggevende. Het is belangrijk ook dit vast te leggen in het kinddossier.

6.3 Bekendmaken van de identiteit van de melder bij vermoedens van kindermishandeling

Artikel 55 van het Uitvoeringsbesluit Wet op de jeugdzorg geeft als hoofdregel dat de identiteit van de melder door het AMK aan het gezin bekend wordt gemaakt. Een melder kan echter ten opzichte van het gezin anoniem blijven als de melding:

- ▷ een bedreiging vormt of kan vormen voor het kind, voor andere kinderen of voor de beroepskracht of zijn beroepskrachten of
- ▷ de vertrouwensrelatie zou kunnen verstoren tussen de beroepskracht en het kind of de ouder(s).

6.4 Inspanningen na de melding bij het AMK

Een melding is geen eindpunt. Als de aandachtsfunctionaris of directie een melding doet, geeft het stappenplan daarom aan dat de aandachtsfunctionaris in zijn contact met het AMK ook bespreekt wat hij zelf, na zijn melding, binnen de grenzen van zijn gebruikelijke taakuitoefening, kan doen om het kind of zijn gezinsleden te beschermen en te ondersteunen. Dit is uitdrukkelijk in stap 5 van de route bij signalen huiselijk geweld en kindermishandeling en in stap 3 bij de route bij signalen van mogelijk geweld- of zedendelict opgenomen om duidelijk te maken dat de betrokkenheid van de beroepskracht bij de ouders en het kind na de melding niet ophoudt. Van de kinderopvangorganisatie wordt verwacht dat , naar de mate van de mogelijkheden, het kind blijft ondersteunen en beschermen. Uiteraard gebeurt dit in overleg met het AMK om zo tot een gemeenschappelijke aanpak te komen.

7. Samenwerking met andere organisaties

Rondom de zorg voor kinderen is er contact met andere organisaties. Het is belangrijk dat de kinderopvangorganisatie deze organisaties, hun functies kent en hen weet te vinden. In het kader van de meldcode zal het meeste beroep worden gedaan op het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK). Bij iedere stap van de meldcode geldt dat er altijd contact op kan worden genomen met het AMK. Ook andere organisaties kunnen ingeschakeld worden. Zorgen over een kind hoeven niet altijd op kindermishandeling of huiselijk geweld te duiden. Ze kunnen ook te maken hebben met de opvoeding. Als de problemen veroorzaakt worden door de opvoedingssituatie dan kan bijvoorbeeld ook contact worden opgenomen met het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG).

Dit hoofdstuk geeft informatie over de volgende organisaties:

- ▷ Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)
- ▷ Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG)
- ▷ Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)
- ▷ Zorgadviesteam (ZAT)
- ▷ Geestelijke Gezondheidsdienst (GGD)
- ▷ Kinderbescherming
  - ▷ Bureau Jeugdzorg (BJz)
  - ▷ Raad voor de Kinderbescherming
  - ▷ Kinderrechter en kinderschermingsmaatregelen
- ▷ Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld (LECEGG)
- ▷ Vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs

7.1 Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)

Het AMK maakt onderdeel uit van Bureau Jeugdzorg. De beroepskracht kan bij het AMK terecht voor advies en om zorgen over een kind te melden. Wanneer bij de weging van de aard en ernst van het huiselijk geweld of kindermishandeling (route 1) twijfel ontstaat, dient altijd het SHG of het AMK geraadpleegd te worden.

Advies

Ouders en beroepskrachten kunnen voor advies altijd terecht bij het AMK. In de kinderopvangorganisatie zal over het algemeen de aandachtsfunctionaris contact zoeken met het AMK om over de volgende onderwerpen van gedachten te wisselen:

- ▷ een inschatting te maken van de problemen van het kind;
- ▷ te overleggen hoe de vermoedens met de ouders kunnen worden besproken;
- ▷ te overleggen welke hulp de kinderopvangorganisatie het kind of de ouders kan bieden;
- ▷ risicotaxatie.

Als er meer dan één adviesgesprek nodig is dan wordt gesproken over een consult. Het AMK kan dan ondersteunen bij de aanpak van een vermoedelijke situatie van kindermishandeling. Zo kan bijvoorbeeld een maatschappelijk werkende of vertrouwensarts van het AMK hulp bieden bij het voorbereiden van gesprekken met de ouders over de zorgen die zijn geconstateerd. Voor een adviesgesprek of consult hoeft de naam van het kind en van

het gezin niet genoemd te worden. Het AMK legt in dit stadium nog geen persoonsgegevens over het gezin vast.

Melden

Als bij het volgen van de stappen wordt besloten tot het doen van een melding van huiselijk geweld of kindermishandeling, neemt het AMK het onderzoek naar het huiselijk geweld of kindermishandeling over.

Het AMK houdt de aandachtsfunctionaris op de hoogte van de uitkomsten van het onderzoek en van de acties die in gang worden gezet. Bij een melding moeten oudergegevens worden verstrekt omdat het AMK anders geen acties in gang kan zetten naar aanleiding van de melding. Voor een melding bij het AMK is geen toestemming van ouders nodig.

Het AMK doet na een melding onderzoek naar de signalen. Het AMK gaat in gesprek met de ouders en belangrijke personen rondom het kind. Ook andere instanties zoals de kinderopvangorganisatie, school of de huisarts kunnen door het AMK gevraagd worden om informatie over het gezin te geven. Op basis van de resultaten van dit onderzoek besluit het AMK wat er moet gebeuren. Vaak zal vrijwillige hulp in gang worden gezet, maar het AMK kan ook beslissen om een melding te doen bij de Raad voor de Kinderbescherming en/of om aangifte van mishandeling te doen bij de politie.

Bij een melding dient de aandachtsfunctionaris zoveel mogelijk zijn signalen te melden, dit wil zeggen de feiten en gebeurtenissen die zijn waargenomen. Meldt de aandachtsfunctionaris ook feiten en gebeurtenissen die anderen hebben gezien of gehoord, dan moet hij deze 'andere bron' duidelijk in de melding noemen. De aandachtsfunctionaris legt alles vast in kinddossier (zie hoofdstuk 8.5).

Het SHG en het AMK gaan in de nabije toekomst samengevoegd worden tot een front-office in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Vooralsnog gaat deze front-office het AMHK heten; het Advies- en Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling.

7.2 Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG)

Wanneer er zorgen zijn over huiselijk geweld waarbij ouders c.q. meerderjarige huisgenoten betrokken zijn, dan kan de melding worden gedaan bij het Steunpunt Huiselijk Geweld. Het Steunpunt zal na een melding contact zoeken met de ouders om te beoordelen welke hulp noodzakelijk is, om vervolgens deze hulp voor het slachtoffer en de pleger te organiseren en hen daarvoor zo nodig te motiveren. Wanneer er kinderen bij zijn betrokken zal het SHG doorgaans doorverwijzen naar het AMK.

7.3 Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)

Het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) is een inlooppunt voor gezinnen. Ouders, verzorgers, kinderen, jongeren tot 23 jaar en professionals kunnen hier terecht met alle vragen over opvoeden en opgroeien. Elke gemeente heeft minimaal één centrum. In grote steden zijn over het algemeen meer CJG's. Het CJG heeft als taak de huidige opvoed- en opgroei-ondersteuning te verbinden, te verbeteren en te versterken. Daarnaast heeft het CJG de volgende taken:

- ▷ informatie en advies geven;
- ▷ (vroeg)signaleren van problemen;
- ▷ mensen verwijzen naar het lokale en regionale hulpaanbod;
- ▷ licht pedagogische hulp bieden;
- ▷ de zorg voor jongeren en gezinnen coördineren;
- ▷ een schakel zijn met Bureau Jeugdzorg;
- ▷ een schakel zijn met onderwijs, vaak via de zorgadviesteams (ZAT, zie ook paragraaf 7.4).

7.4 Zorgadviesteam (ZAT)

Een zorgadviesteam (ZAT) is een samenwerkingsverband van kinderopvangorganisaties of scholen en jeugdhulpverleningsorganisaties zoals Algemeen Maatschappelijk Werk, Bureau Jeugdzorg en de Jeugdgezondheidszorg. Gezamenlijk zorgen zij dat kinderen met problemen op tijd gesignaleerd worden en dat ze zo snel mogelijk de goede hulp krijgen.

Het ZAT kan kinderopvangorganisaties ondersteunen bij het signaleren en bespreekbaar maken van zorgen met ouders. Tijdens een bespreking van een kind maken de deskundigen in het ZAT gezamenlijk een inschatting van de situatie en beoordelen zij wat de beste actie voor dit kind zou zijn. Vanuit de kinderopvangorganisatie kan een leidinggevende of locatiemanager betrokken zijn bij het ZAT.

7.5 De gemeentelijke gezondheidsdienst (GGD)

Een van de belangrijkste taken van de GGD is het geven van voorlichting op allerlei gebieden. Daarnaast houdt zij zich onder andere bezig met de gezondheid van de jeugd. Kinderen komen in de leeftijd tot 4 jaar bij het consultatiebureau. Daarnaast komen kinderen tijdens hun schoolcarrière meerdere malen in contact met de afdeling jeugdgezondheidszorg (JGZ) van de GGD.

Iedere GGD heeft een calamiteitenteam. De GGD kan ondersteuning bieden indien zich calamiteiten en incidenten voordoen. Zo kunnen zij advies geven over het organiseren van ouderavonden en kunnen zij adviseren over opvang en ondersteuning.

7.6 De kinderbescherming

De kinderbescherming bestaat uit Bureau Jeugdzorg (BJz), de Raad voor de Kinderbescherming en de rechter. Als het nodig is, geven zij hulp aan een gezin. Eerst is die hulp vrijwillig. Als een gezin hier niet voor openstaat, wordt de hulp verplicht.

Bureau Jeugdzorg (BJz)

Ouders/verzorgers zijn verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind. Bij opvoedingsproblemen kunnen zij geïndiceerde zorg krijgen. Deze zorg wordt geïndiceerd door BJz. Ouders kunnen BJz ook zelf inschakelen. BJz probeert het gezin te helpen om de moeilijkheden op vrijwillige basis op te lossen. Wanneer er gedwongen hulp nodig is, dan wordt dit uitgevoerd door de Jeugdbescherming.

Raad voor de Kinderbescherming

Soms accepteren ouders niet de hulp die volgens het AMK wel nodig is. De overheid grijpt dan in. Het AMK meldt het kind aan bij de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK). De RvdK onderzoekt of de ontwikkeling van het kind ernstig in gevaar is. Als dat uit het onderzoek blijkt, kan de rechter een kindbeschermingsmaatregel opleggen. De RvdK legt een verzoek daarvoor neer bij de kinderrechter. De raad kan ook besluiten het gezin terug te verwijzen naar Bureau Jeugdzorg als verplichte hulp (nog) niet nodig is.

Kinderrechter en kindbeschermingsmaatregelen

De kinderrechter besluit uiteindelijk of een kindbeschermingsmaatregel nodig is. Als dat zo is, voert Bureau Jeugdzorg of een landelijk werkende instelling voor voogdij of gezinsvoogdij de maatregel uit. Er bestaan twee soorten maatregelen: de ondertoezichtstelling en de ontheffing of ontzetting uit het ouderlijk gezag.

7.7 Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld (LEC EGG)

Het LEC EGG is bedoeld als vraagbaak voor eerkwesties en doet ook onderzoek. Instanties kunnen het expertisecentrum raadplegen.

In bijlage 5 van deze handleiding staat een algemeen overzicht van websites en adressen van instanties en organisaties waar de beroepskracht terecht kan voor ondersteuning en advies.

In de meldcode zelf is een sociale kaart opgenomen die de kinderopvangorganisatie kan invullen met gegevens van instanties uit de eigen regio. Geadviseerd wordt deze sociale kaart in te vullen en op een zichtbare en/of toegankelijke plaats binnen de kinderopvangorganisatie een plek te geven.

7.8 Vertrouwensinspecteurs van de Inspectie van het Onderwijs

Een vertrouwensinspecteur is werkzaam bij de Inspectie van het Onderwijs. Hij of zij is inspecteur van een onderwijssector (Primair Onderwijs – Voortgezet Onderwijs – Beroepsonderwijs en Volwassen Educatie) of inspecteur tweedelijns toezicht Kinderopvang en heeft voor een deel van het werk de taak van vertrouwensinspecteur. De vertrouwensinspecteur heeft geheimhoudingsplicht en is bij wet uitgezonderd van het doen van aangifte. Voor de kinderopvang is de vertrouwensinspecteur als deskundige aangewezen door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Een houder van een kinderopvangorganisatie is verplicht om bij een vermoeden van een zeden- of geweldsdelict door een werknemer (met taken belast persoon) de vertrouwensinspecteur te raadplegen.

8. Beroepsgeheim, meldrecht en registratie

Beroepskrachten werkzaam in de kinderopvang hebben te maken met een beroepsgeheim. In dit hoofdstuk wordt achtergrondinformatie gegeven over het beroepsgeheim, het wettelijk meldrecht, de verhouding tussen het beroepsgeheim en het meldrecht en het belang van registreren.

8.1 Inhoud en doel van het beroepsgeheim

Algemene zwijgplicht

Iedere beroepskracht die individuele kinderen hulp, zorg, steun of een andere vorm van begeleiding biedt, heeft een beroepsgeheim. De zwijgplicht geldt voor maatschappelijk werkers, intern begeleiders, ouderenwerkers, jeugdhulpverleners, medisch hulpverleners, beroepskrachten in de kinderopvangbranche.

Deze zwijgplicht, zoals het beroepsgeheim ook wel wordt genoemd, verplicht de beroepskracht om geen informatie over het kind aan derden te verstrekken, tenzij de ouders hem daarvoor toestemming hebben gegeven. De algemene zwijgplicht geldt voor alle beroepskrachten werkzaam in de kinderopvangbranche.

Doel van het beroepsgeheim is de drempel voor de toegang tot hulpverlening zo laag mogelijk te maken en de ouders het vertrouwen te geven dat vrijuit gesproken kan worden. De algemene zwijgplicht voor hulpverleners en begeleiders is niet specifiek opgenomen in een bepaalde wet, maar wordt afgeleid uit de privacy-bepalingen uit het Europees Verdrag voor de Rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (artikel 8) en uit de Grondwet (artikel 10). Deze bepalingen worden nog eens ondersteund door artikel 272 Wetboek van Strafrecht dat een verbod bevat op het verbreken van geheimen die aan de beroepskracht zijn toevertrouwd.

Specifieke zwijgplicht

Een aantal beroepsgroepen (bijvoorbeeld artsen, verpleegkundigen, beroepskrachten jeugdzorg, vertrouwensinspecteurs in het onderwijs) kent een specifieke zwijgplicht die is geregeld in een 'eigen' wet. Binnen de kinderopvangbranche geldt zo'n specifieke zwijgplicht niet.

8.2 Paradox van de geheimhoudingsplicht

Een te rigide omgang met het beroepsgeheim kan echter tot gevolg hebben dat een ouder of kind die dringend hulp nodig heeft juist niet geholpen wordt omdat de beroepskracht meent dat hij vanwege zijn beroepsgeheim niet in mag grijpen. Het is daarom belangrijk altijd te overleggen met de aandachtsfunctionaris.

Er kunnen zich situaties voordoen waarin de beroepskracht alleen door te spreken het kind kan helpen, terwijl hij voor dit spreken geen toestemming krijgt. Er kan in dat geval sprake zijn van een *conflict van plichten*. De plicht om te zwijgen vanwege het beroepsgeheim, botst met de plicht om het kind te helpen juist door met een ander over hem te spreken. Het gaat dan altijd om een kind die zich in een ernstige situatie bevindt en die alleen kan worden geholpen door een ander bij de aanpak te betrekken.

In de (tucht)rechtspraak wordt in geval van een conflict van plichten erkend dat een beroepskracht, ook zonder toestemming van de ouder, over hem mag spreken. Uiteraard

moet een dergelijk besluit om de zwijgplicht te doorbreken zorgvuldig worden genomen. Beantwoording van de volgende vijf vragen leidt doorgaans tot een zorgvuldige besluitvorming.

1. Kan ik door te spreken zwaarwegende belangen van het kind behartigen?
2. Is er een andere mogelijkheid om ditzelfde doel te bereiken zonder dat ik mijn beroepsgeheim hoeft te verbreken?
3. Waarom is het niet mogelijk om toestemming van de ouder te vragen of te krijgen voor het bespreken van zijn situatie met iemand die hem kan helpen?
4. Zijn de belangen van het kind die ik wil dienen met mijn spreken zo zwaar dat deze naar mijn oordeel opwegen tegen de belangen die de ouder heeft bij mijn zwijgen?
5. Als ik besluit om te spreken aan wie moet ik dan welke informatie verstrekken zodat het geweld of de mishandeling effectief kan worden aangepakt?

Vragen van toestemming

Bij het verstrekken van gegevens van de ouders aan een ander, dus ook bij het doen van een melding aan het AMK, geldt als hoofdregel dat de aandachtsfunctionaris zich inspanst om toestemming voor zijn melding te krijgen. Als de ouders toestemming geven, dan kan een melding worden gedaan. Weigeren de ouders, ondanks de inspanning van de aandachtsfunctionaris hun toestemming, dan houdt het niet op, maar maakt de aandachtsfunctionaris een nieuwe afweging.

Vermoedens van kindermishandeling kunnen binnen en buiten de instelling in ieder geval besproken worden met een collega die bij het zelfde kind betrokken is en zeker ook met de aandachtsfunctionaris. Daarnaast kan er op basis van anonieme kindgegevens ook altijd advies gevraagd worden aan het AMK. Het wettelijk meldrecht (zie paragraaf 8.3) geeft de bevoegdheid om, zo nodig zonder toestemming van de ouders, een vermoeden van kindermishandeling bij het AMK te melden. Hierbij worden wel kindgegevens verstrekt, zodat de signalen nader kunnen worden onderzocht.

8.3 Wettelijk meldrecht

Voor vermoedens van kindermishandeling is het leerstuk van het conflict van plichten nog eens bevestigd in artikel 53 lid 3 van de Wet op de jeugdzorg dat een uitdrukkelijk meldrecht bevat. Iedere beroepskracht met een beroepsgeheim of een andere zwijgplicht heeft op basis van dit wettelijk meldrecht het recht om vermoedens van kindermishandeling, zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder, bij het AMK te melden. Daarnaast omvat het meldrecht het recht voor de beroepskracht om op verzoek van het AMK informatie over het kind en/of zijn ouders te verstrekken, eveneens zo nodig zonder toestemming van het kind en/of de ouder.

8.4 Wettelijke meldplicht

In de kinderopvangbranche geldt een meldplicht voor vermoedens een geweld- of zedendelict door een collega. Beroepskrachten zijn verplicht bij een vermoeden van een geweld- of zedendelict direct de houder te informeren. De houder is verplicht hierover in overleg te treden met de vertrouwensinspecteur. Wanneer zij samen constateren dat er sprake is van een reëel vermoeden, dan is de houder verplicht tot het doen van aangifte. In de kinderopvangbranche geldt echter geen formele meldplicht voor vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling in huiselijke sfeer. Dat is in de jeugdzorg wel het geval. Artikel 21 uit de Wet op de jeugdzorg luidt: 'Indien het een zorgaanbieder bekend is geworden dat een persoon die bij hem werkzaam is zich mogelijk schuldig maakt of heeft gemaakt aan kindermishandeling, doet die zorgaanbieder hiervan onverwijld melding aan de stichting in verband met de uitoefening van de taak, bedoeld in artikel 10, eerste lid, onder e.' De stichting betreft het AMK.

In het Besluit vaststelling minimumeisen verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is dan ook geen meldplicht voor professionals ten aanzien van huiselijk geweld en kindermishandeling opgenomen. Wel is het hebben van een meldcode voor organisaties waar vanuit professioneel oogpunt, zoals bij kinderopvangorganisaties, met kinderen wordt gewerkt verplicht. Daarnaast zijn kinderopvangorganisaties verplicht hun medewerkers hierin te scholen en te ondersteunen bij het gebruik van de meldcode.

8.5 Registratie

Het is belangrijk dat de kinderopvangorganisatie alle gegevens die te maken hebben met het signaleren en handelen schriftelijk worden vastgelegd.

In het geval van signalen die kunnen duiden op kindermishandeling wordt geadviseerd een kinddossier aan te leggen. Het kinddossier wordt bewaard in een gesloten kast.

Gespreksverslagen kunnen door betrokkenen worden ondertekend.

Wanneer er sprake is van een incident zoals kindermishandeling gepleegd door een beroepskracht of ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling, wordt er aanbevolen hiervoor een draaiboek aan te leggen.

Het kinddossier

In een kinddossier kunnen de volgende gegevens vastgelegd worden:

- ▷ datum, plaats, situatie en overige aanwezigen;
- ▷ observaties van het kind;
- ▷ signalen die duidelijk maken welke zorgen gezien en gehoord worden;
- ▷ eventuele signalen die een vermoeden van seksueel grensoverschrijdend gedrag bevestigen of ontkrachten;
- ▷ contacten over de signalen;
- ▷ gegevens die verstrekt zullen worden, aan wie en wat de reden daarvoor is;
- ▷ stappen die worden gezet;
- ▷ wat er ondernomen is om toestemming te krijgen, indien de ouder geen toestemming geeft voor uitwisselen van gegevens;
- ▷ besluiten die worden genomen;
- ▷ vervolgaantekeningen over het verloop.

Beschrijf de signalen zo feitelijk mogelijk:

- ▷ Worden ook hypothesen en veronderstellingen vastgelegd, vermeld dan uitdrukkelijk dat het gaat om een hypothese of veronderstelling. Maak een vervolgaantekening als een hypothese of veronderstelling later wordt bevestigd of ontkracht.
- ▷ Vermeld de bron als er informatie van derden wordt vastgelegd.
- ▷ Leg diagnoses alleen vast als ze zijn gesteld door een beroepskracht die hierin geschoold is (bijvoorbeeld een orthopedagoog).

Het draaiboek

Er wordt geadviseerd dat de kinderopvangorganisatie een draaiboek opstelt als zich in de organisatie incidenten voordoen waarbij er vermoedens bestaan van een mogelijk geweld- of zedendelict door een collega of wanneer er sprake is van ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen kinderen onderling. In dit draaiboek wordt vanaf het eerste moment van melding geregistreerd hoe men gehandeld heeft en wie men op welk tijdstip heeft geïnformeerd en waarover.

Een draaiboek bestaat uit een registratie van een aantal actiepunten:

- ▷ omschrijving incident;
- ▷ omschrijving van de maatregelen richting betrokken beroepskracht (non-actiefstelling)
- ▷ contact met politie;
- ▷ consultatie van deskundigen;
- ▷ de 'andere' ouders informeren;
- ▷ activiteiten met kinderen;
- ▷ omgaan met de pers;
- ▷ nieuwe meldingen;
- ▷ afronding;
- ▷ nazorg;
- ▷ opheffen crisissituatie.

9. Geraadpleegde bronnen

- ▷ 2013 *Wijzigingswet Kinderopvang 2013*
- ▷ 2013 *Besluit vaststelling minimumeisen verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*
- ▷ 2011, TNO. *De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010)*
- ▷ 2011, www.misbruikdoorhulpverleners.nl
- ▷ 2011, Commissie Gunning. *Rapport Onafhankelijke commissie Onderzoek Zedenzaak Amsterdam*
- ▷ 2011, Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid. *Brief aan de Tweede Kamer betreffende rapport commissie Gunning*
- ▷ 2010, Baartman, H. *Indeling en uitleg vormen van kindermishandeling. Kindermishandeling: de kern van het probleem. Presentatie gehouden op landelijke bijeenkomst RAAK (9 februari 2010, Utrecht).*
- ▷ 2010, Movisie en Sensoa. *Het Vlaggensysteem (de criteria betreffende seksueel overschrijdend gedrag tussen kinderen onderling in hoofdstuk 5 is gebaseerd op het Vlaggensysteem)*
- ▷ 2010, Ministerie VWS. *Basismeldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*
- ▷ 2010, Netwerkbureau Kinderopvang. *Praktische Handleiding Gastouderopvang. Implementatie wetswijziging kinderopvang 2010.*
- ▷ 2010, Zwiep, C.S. *Doktertje spelen en zo. Omgaan met lichamelijkeid, intimiteit en seksualiteit in de kinderopvang.* Elseviers Gezondheidszorg, Amsterdam
- ▷ 2010, www.forum.nl/interactieteam/pdf/eergerelateerdgeweld-b.pdf, wegwijzer eergerelateerd geweld.
- ▷ 2010, www.meisjesbesnijdenis.nl
- ▷ 2009, Baartman, H. *Het begrip Kindermishandeling. Een pleidooi voor een herbezinning en voor bezonnen beleid.* Uitgave Augeo Foundation en Tijdschrift Kindermishandeling.
- ▷ 2009, Zwiep, C.S. en Colegem, G. (2009). 'Seksualiteit in de kinderopvang. De invloed van leidsters op de seksuele ontwikkeling.' *Pedagogiek*, Themanummer seksualiteit, jrg 29, nr.1, 2009, 32-44
- ▷ 2005, Wet klachtrecht cliënten zorgsector. Staatsblad 2005
- ▷ 2005, Pharos. *Gespreksprotocol Meisjesbesnijdenis*

- ▷ 2005, JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding. *Landelijk voorbeeldprotocol Vermoeden kindermishandeling, protocol voor kinderdagverblijf, peuterspeelzaal en buitenschoolse opvang*
- ▷ 2005, JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding. *Landelijk voorbeeldprotocol Vermoeden kindermishandeling, protocol voor het gastouderbureau.*
- ▷ 2005, ‘*Calamiteitenwaaier van De Veilige School*’ ontwikkeld door Anke Visser en Frits Prior.
- ▷ 2004, *Het mag niet, het mag nooit: seksuele intimidatie door hulpverleners in de gezondheidszorg.* Staatstoezicht op de volksgezondheid. Inspectie voor de gezondheidszorg
- ▷ 2001, Ministerie van Justitie, en uitgevoerd door het NISSO Nederlands Instituut voor Sociaal Seksuologisch Onderzoek. *Seksueel Misbruik van Kinderen*
- ▷ 2000, Vecht, R. (2000). *Münchausen by Proxy. Gestoord ouderschap - zieke kinderen. Kindermishandeling; Münchausen by Proxy syndroom.*
- ▷ 1995, *Wet klachtrecht cliënten zorgsector.* Staatsblad 1995 308 4.

Bijlage 1. Signalenlijst kindermishandeling 0- tot 4-jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Ook kunnen signalen in deze lijst overlappen met signalen in de lijst van kinderen van 4 tot en met 12 jaar (bijlage 2).

De signalen die in deze lijst worden vermeld, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Aan het einde van de lijst zijn nog enkele signalen opgenomen die meer specifiek zijn voor seksueel misbruik. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van de gezinssituatie erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd. Er kan altijd overlegd worden met het AMK over zorgelijke signalen, in overleg met aandachtsfunctionaris.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- ▷ Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling;
- ▷ Schijnbare achterstand in verstandelijk ontwikkeling;
- ▷ Regressief gedrag;
- ▷ Niet zindelijk op leeftijd waarvan men het verwacht.

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- ▷ totale onderwerping aan de wensen van de ouders;
- ▷ sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders;
- ▷ onverschilligheid ten opzichte van de ouders;
- ▷ kind is bang voor ouders;
- ▷ kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn.

Ten opzichte van andere volwassenen:

- ▷ bij oppakken houdt het kind zich opvallend stijf;
- ▷ bevrozing bij lichamelijk contact;
- ▷ allemansvriend;

- ▷ lege blik in ogen en vermijden van oogcontact;
- ▷ waakzaam, wantrouwend.

Ten opzichte van andere kinderen:

- ▷ speelt niet met andere kinderen;
- ▷ is niet geliefd bij andere kinderen;
- ▷ wantrouwend;
- ▷ terugtrekken in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- ▷ Plotselinge gedragsverandering;
- ▷ Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel;
- ▷ Labiel, nerveus;
- ▷ Depressief;
- ▷ Angstig;
- ▷ passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos;
- ▷ Agressief;
- ▷ Hyperactief;
- ▷ Niet lachen, niet huilen;
- ▷ Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn;
- ▷ Eetproblemen;
- ▷ Slaapstoornissen;
- ▷ Vermoeidheid, lusteloosheid.

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- ▷ Blauwe plekken;
- ▷ Krab-, bijt- of brandwonden;
- ▷ Botbreuken;
- ▷ Littekens.

Voedingsproblemen

- ▷ Ondervoeding;
- ▷ Voedingsproblemen bij baby's;
- ▷ Steeds wisselen van voeding;
- ▷ Veel spugen;
- ▷ Matig groeien, ondanks voldoende hoeveelheid voeding;
- ▷ Weigeren van voeding;
- ▷ Achterblijven in lengtegroei.

Verzorgingsproblemen

- ▷ Slechte hygiëne;
- ▷ Ernstige luierslag;
- ▷ Onvoldoende kleding;
- ▷ Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg;
- ▷ Veel ongevallen door onvoldoende toezicht;
- ▷ Herhaalde ziekenhuisopnamen;
- ▷ Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg;
- ▷ Traag herstel door onvoldoende zorg.

3. Kenmerken ouders/gezin

Ouder/kind relatiestoornis

- ▷ Ouder draagt kind als een 'postpakketje';
- ▷ Ouder troost kind niet bij huilen;
- ▷ Ouder klaagt overmatig over het kind;
- ▷ Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind;
- ▷ Ouder toont weinig belangstelling voor het kind.

Signalen ouder

- ▷ Geweld in eigen verleden;
- ▷ Apathisch en (schijnbaar) onverschillig;
- ▷ Onzeker, nerveus en gespannen;
- ▷ Onderkoeld brengen van eigen emoties;
- ▷ Negatief zelfbeeld;
- ▷ Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping');
- ▷ Afspraken niet nakomen;
- ▷ Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhalen;
- ▷ Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen;
- ▷ Psychiatrische problemen;
- ▷ Verslaafd.

Gezinskenmerken

- ▷ 'Multi-probleem' gezin;
- ▷ Ouder die er alleen voorstaat;
- ▷ Regelmatig wisselende samenstelling van gezin;
- ▷ Isolement;
- ▷ Vaak verhuizen;
- ▷ Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera;
- ▷ Veel ziekte in het gezin;
- ▷ Draaglast gezin gaat draagkracht te boven;
- ▷ Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen.

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- ▷ Verwondingen aan genitaliën;
- ▷ Vaginale infecties en afscheiding;
- ▷ Jeuk bij vagina en/of anus;
- ▷ Problemen bij het plassen;
- ▷ Recidiverende urineweginfecties;
- ▷ Pijn in de bovenbenen;
- ▷ Pijn bij lopen en/of zitten;
- ▷ Seksueel overdraagbare ziekten.

Relationele problemen

- ▷ Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder.

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- ▷ excessief en/of dwangmatig masturberen;
- ▷ angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact;
- ▷ niet leeftijdsadequaate seksueel spel;
- ▷ niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit;
- ▷ angst om zich uit te kleden;
- ▷ angst om op de rug te liggen;
- ▷ negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam;
- ▷ schrikken bij aangeraakt worden;
- ▷ houterige motoriek (onderlichaam 'op slot');
- ▷ geen plezier in bewegingsspel.

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- ▷ Agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan);
- ▷ Opstandigheid;
- ▷ Angst;
- ▷ Negatief zelfbeeld;
- ▷ Passiviteit en teruggetrokkenheid;
- ▷ Zichzelf beschuldigen;
- ▷ Verlegenheid.

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- ▷ wantrouwen ten aanzien van de omgeving;
- ▷ gebrek aan sociale vaardigheden.

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy PCF (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen, het toebrengen van verwondingen of infecties. PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen overlijdt aan de gevolgen van PCF.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. In principe is dit een bewust proces dat na verloop van tijd overgaat in minder bewuste patronen. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

Hoe is PCF te herkennen:

- ▷ Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld;
- ▷ Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen;
- ▷ Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden;
- ▷ Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek;
- ▷ De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt;
- ▷ Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen;
- ▷ De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulpen, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie;
- ▷ Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten;
- ▷ De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis;
- ▷ Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden;
- ▷ Vaak van arts wisselen.

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze ontlast worden van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- ▷ Het kind heeft angst voor een bepaald kind;
- ▷ Het kind is consequent boos op een ander kind;
- ▷ Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest;
- ▷ Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind.

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie punt 4 van deze bijlage) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- ▷ Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep);
- ▷ Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind;
- ▷ Veelvuldige seksistische uitingen.

9. Kinderpornografie

Onder de term productie van kinderpornografie wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden.

Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- ▷ Extreme angst voor het maken van foto's;
- ▷ Angst voor opnamen met videoapparatuur.

Bijlage 2. Signalenlijst kindermishandeling 4- tot 12-jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Ook kunnen signalen in deze lijst overlappen met signalen in de lijst van kinderen van 0 tot en met 4 jaar (bijlage 1).

De signalen die in deze lijst vermeld worden, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- ▷ Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling;
- ▷ Schijnbare achterstand in verstandelijke ontwikkeling;
- ▷ Regressief gedrag;
- ▷ Niet zindelijk.

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- ▷ totale onderwerping aan de wensen van de ouders;
- ▷ sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders;
- ▷ onverschilligheid ten opzichte van de ouders;
- ▷ kind is bang voor ouders;
- ▷ kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn.

Relationele problemen

Ten opzichte van andere volwassenen:

- ▷ bevrozing bij lichamelijk contact;
- ▷ allemansvriend;
- ▷ lege blik in de ogen en vermijden van oogcontact;
- ▷ waakzaam, wantrouwend.

Relationele problemen

Ten opzichte van andere kinderen:

- ▷ speelt niet met andere kinderen;
- ▷ is niet geliefd bij andere kinderen;
- ▷ wantrouwend;
- ▷ terugtrekken in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- ▷ Plotselinge gedragsverandering;
- ▷ Labiel, nerveus gespannen;
- ▷ Depressief;
- ▷ Angstig;
- ▷ Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos;
- ▷ Agressief;
- ▷ Hyperactief;
- ▷ Destructief;
- ▷ Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel;
- ▷ Vermoeidheid, lusteloosheid;
- ▷ Niet huilen, niet lachen;
- ▷ Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn;
- ▷ Schuld- en schaamtegevoelens;
- ▷ Zelf verwondend gedrag;
- ▷ Eetproblemen;
- ▷ Anorexia / boulimia;
- ▷ Slaapstoornissen;
- ▷ Bedplassen / broekpoepen.

2. Medische signalen

Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)

- ▷ Blauwe plekken;
- ▷ Krab-, bijt- of brandwonden;
- ▷ Botbreuken;
- ▷ Littekens.

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- ▷ Slechte hygiëne;
- ▷ Onvoldoende kleding;
- ▷ Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg;
- ▷ Veel ongevallen door onvoldoende toezicht;
- ▷ Herhaalde ziekenhuisopnamen;
- ▷ Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg;
- ▷ Traag herstel door onvoldoende zorg.

Overige medische signalen

- ▷ Ondervoeding;
- ▷ Achterblijven in lengtegroei;
- ▷ Psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.).

3. Kenmerken ouders / gezin

Ouder-kind relatiestoornis

- ▷ Ouder troost kind niet bij huilen;
- ▷ Ouder klaagt overmatig over het kind;
- ▷ Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind;
- ▷ Ouder toont weinig belangstelling voor het kind.

Signalen ouder

- ▷ Geweld in eigen verleden;
- ▷ Apathisch en (schijnbaar) onverschillig;
- ▷ Onzeker, nerveus en gespannen;
- ▷ Onderkoeld brengen van eigen emoties;
- ▷ Negatief zelfbeeld;
- ▷ Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping');
- ▷ Afspraken niet nakomen;
- ▷ Kind opeens van kinderopvangorganisatie afhalen;
- ▷ Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen;
- ▷ Psychiatrische problemen;
- ▷ Verslaafd.

Gezinskenmerken

- ▷ 'Multi-probleem' gezin;
- ▷ Ouder die er alleen voorstaat;
- ▷ Regelmatig wisselende samenstelling van gezin;
- ▷ Isolement;
- ▷ Vaak verhuizen;
- ▷ Sociaal-economische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera;
- ▷ Veel ziekte in het gezin;
- ▷ Draaglast gezin gaat draagkracht te boven;
- ▷ Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen.

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- ▷ Verwondingen aan genitaliën;
- ▷ Vaginale infecties en afscheiding;
- ▷ Jeuk bij vagina en/of anus;
- ▷ Problemen bij het plassen;
- ▷ Recidiverende urineweginfecties;
- ▷ Pijn in de bovenbenen;
- ▷ Pijn bij lopen en/of zitten;
- ▷ Seksueel overdraagbare ziekten.

Relationele problemen

- ▷ Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder.

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- ▷ excessief en/of dwangmatig masturberen;
- ▷ angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact;
- ▷ niet leeftijdsadequaate seksueel spel;
- ▷ niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit;
- ▷ angst om zich uit te kleden;
- ▷ angst om op de rug te liggen;
- ▷ negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam;
- ▷ schrikken bij aangeraakt worden;
- ▷ houterige motoriek (onderlichaam 'op slot');
- ▷ geen plezier in bewegingsspel.

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- ▷ Agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan);
- ▷ Opstandigheid;
- ▷ Angst;
- ▷ Negatief zelfbeeld;
- ▷ Passiviteit en teruggetrokkenheid;
- ▷ Zichzelf beschuldigen;
- ▷ Verlegenheid.

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- ▷ wantrouwen ten aanzien van de omgeving;
- ▷ gebrek aan sociale vaardigheden.

6. Signalen die specifiek zijn voor Pediatric Condition Falsification (PCF) en Factitious Disorder by Proxy (FDP)

Factitious Disorder by Proxy PCF (oude term: syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS)) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen, het toebrengen van verwondingen of infecties. PCF kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen overlijdt aan de gevolgen van PCF.

Pediatric Condition Falsification (PCF) is het hoofddeel van de diagnose bij het kind. Factitious Disorder by Proxy (FDP) is het andere deel dat betrekking heeft op het mishandelende gedrag en de intenties van ouders. In principe is dit een bewust proces dat na verloop van tijd overgaat in minder bewuste patronen. Het hoofdmotief is om aandacht en erkenning af te dwingen van artsen en andere professionals. De ouder doet dit voor zichzelf, in de rol van zeer goede ouder.

Hoe is PCF te herkennen:

- ▷ Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld;
- ▷ Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen;.
- ▷ Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden;
- ▷ Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek;
- ▷ De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt;
- ▷ Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen;
- ▷ De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulpen, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie;
- ▷ Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten;
- ▷ De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis;
- ▷ Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden;
- ▷ Vaak van arts wisselen.

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan PCF, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze ontlast worden van de zorg voor hun kind, terwijl PCF-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

7. Signalen van kinderen die geconfronteerd zijn met seksueel grensoverschrijdend gedrag van een ander kind

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie 4) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- ▷ Het kind heeft angst voor een bepaald kind;
- ▷ Het kind is consequent boos op een ander kind;
- ▷ Het kind komt geschrokken, bang of verward terug nadat het met een ander kind of kinderen alleen is geweest;
- ▷ Het kind wil consequent niet spelen met een bepaald kind.

8. Signalen van kinderen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen naar andere kinderen

Naast onderstaande signalen kunnen de specifieke signalen bij seksueel misbruik (zie 4) duiden op seksueel overschrijdend gedrag van kinderen onderling.

- ▷ Het kind creëert een soort isolement rond het kind (apart nemen, zich afzonderen van de groep);
- ▷ Het kind domineert of vertoont macht over een ander kind;
- ▷ Veelvuldige seksistische uitingen.

9. Kinderpornografie

Onder de term productie van kinderpornografie wordt verstaan: het vervaardigen van een afbeelding en/of het vastleggen op film, foto of iedere andere soort van informatiedrager van kinderen beneden de leeftijd van 18 jaar, die seksuele gedragingen moeten ondergaan, plegen en/of dulden.

Kinderen die gebruikt zijn voor het maken van kinderpornografie kunnen signalen afgeven die duiden op seksueel misbruik. Daarnaast kan het kind de volgende signalen laten zien:

- ▷ Extreme angst voor het maken van foto's;
- ▷ Angst voor opnamen met videoapparatuur.

Bijlage 3. Signalen die kunnen duiden op mogelijk geweld- of zedendelict door een collega

Wanneer een beroepskracht vermoedens heeft van een geweld- of zedendelict door een collega, is de beroepskracht verplicht dit te melden bij de houder.

Deze bijlage bestaat uit 2 delen:

1. Ongewenste omgangsvormen
2. Signalen die kunnen duiden op kindermishandeling gepleegd door een beroepskracht

Ongewenste omgangsvormen en deze signalen kunnen ook duiden op ander gedrag. Het is daarom belangrijk om ook de signalenlijsten (bijlage 1 en 2) te raadplegen om tot heldere onderbouwing te komen.

1. Ongewenste omgangsvormen

Een beroepskracht of bemiddelingsmedewerker kan een niet-pluis-gevoel hebben over het gedrag van een andere collega of gastouder. Deze zullen vaak te maken hebben met ongewenste omgangsvormen. Ongewenste omgangsvormen komen tot uiting in verbaal, fysiek of ander non-verbaal gedrag. Dit gedrag kan zowel opzettelijk als onopzettelijk zijn, maar degene die hiermee wordt geconfronteerd ervaart het als ongewenst en onaangenaam.

Onder ongewenste omgangsvormen worden handelingen verstaan van alle vormen van discriminatie, agressie, seksuele intimidatie, pesten en treiteren (hieronder beschreven) en ook combinaties van dit gedrag en andere vormen van ongewenst gedrag die in het verlengde liggen of overeen komen met het hieronder beschreven gedrag.

Seksuele intimidatie

Onder seksuele intimidatie wordt verstaan: ongewenste seksuele toenadering, verzoeken om seksuele gunsten of ander verbaal, non-verbaal of fysiek gedrag.

Voorbeelden van verbale seksuele intimidatie:

- ▷ Aanspreekvormen: bijvoorbeeld Alexia verbasteren tot Asexia;
- ▷ Kinderen aanspreken met "Hé stoot!";
- ▷ Seksuele dubbelzinnigheden;
- ▷ Uitnodigen tot seksueel contact;
- ▷ Seksueel getinte grappen maken;
- ▷ Stoere verhalen over seksuele prestaties vertellen;
- ▷ Seksueel getinte opmerkingen maken over iemands uiterlijk.

Voorbeelden van fysieke seksuele intimidatie:

- ▷ Handtastelijkheden;
- ▷ Dwingen tot zoenen, knuffelen, strelen, geslachtsgemeenschap;
- ▷ Geslachtsdelen (laten) strelen of betasten boven of onder de kleding;
- ▷ Uitkleden.

Voorbeelden van non-verbale seksuele intimidatie:

- ▷ Staren, gluren, lonken;
- ▷ Iemand met de ogen uitkleden;
- ▷ Seksueel getinte cadeautjes geven;
- ▷ Confrontatie met kinderporno;
- ▷ Het kind (deels) ontbloot filmen of fotograferen;
- ▷ Het maken van obscene gebaren;
- ▷ Iemand seksueel geladen afbeeldingen, brieven geven of sturen.

Agressie en geweld

Er wordt gesproken van agressie en geweld als het kind psychisch en/of fysiek, verbaal of non-verbaal wordt lastiggevallen, bedreigd of aangevallen. Er zijn vier vormen van agressie en geweld:

1. Verbaal: schelden, schreeuwen, treiteren en beledigen
2. Non-verbaal: tegen iemand aandrukken, vasthouden, expres naar je toetrekken
3. Psychisch: lastig vallen, onder druk zetten, bedreigen met fysiek geweld en irriteren
4. Fysiek: schoppen, slaan, bijten, vastgrijpen en klemzetten

Discriminatie

Onder discriminatie wordt verstaan elke vorm van ongerechtvaardigd onderscheid, elke uitsluiting, beperking of voorkeur die ten doel heeft of tot gevolg kan hebben dat de erkenning, het genot of de uitoefening op voet van gelijkheid van de rechten van de mens in de werk- of studie-gerelateerde situatie teniet wordt gedaan of aangetast alsmede iedere uiting in woord, gebaar of geschrift. Hierbij is sprake van ontoelaatbare opvattingen over achterstelling van mensen, doelbewuste belediging of van grievend handelen jegens anderen op grond van diens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht, seksuele geaardheid of op enige andere grond.

Pesten en treiteren

Onder pesten en treiteren wordt verstaan gedragingen waarbij sprake is van stelselmatig, gedurende een langere periode, psychisch of fysiek vernederen, kwetsen of anderszins lastigvallen van een persoon.

2. Signalen met betrekking tot seksueel misbruik door een beroepskracht of gastouder

- ▷ Sterke afhankelijkheid van een kind ten opzichte van een beroepskracht of gastouder;
- ▷ Beroepskracht of gastouder creëert een soort isolement rond het kind (bijvoorbeeld apart nemen zonder dat daar een duidelijke aanleiding voor is of dat daar verslag van volgt);
- ▷ Veelvuldige seksistische uitingen;
- ▷ Gespannen sfeer in de voorziening;
- ▷ Kind is bang, gespannen, wanneer specifieke beroepskracht dienst heeft of telkens wanneer het met de specifieke beroepskracht of gastouder te maken heeft;
- ▷ Extreem concurreren met kinderen/collega's om de aandacht van de verdachte beroepskracht of gastouder.

Bijlage 4. Observatielijst

Deze observatielijst kan een instrument zijn om de signalen beter in kaart te brengen. De lijst is niet uitputtend en dient als hulpmiddel te worden gebruikt.

Vragen over 'opvallend gedrag van een kind'

Naam kind (evt. initialen): _____

jongen/meisje

Leeftijd: _____

1. Sinds wanneer vertoont het kind opvallend gedrag?

- laatste weken
- laatste maanden
- sinds _____

2. Het opvallende gedrag bestaat uit (meer dan één antwoord mogelijk):

- (zeer) meegaand gedrag
- gebrek aan vertrouwen in anderen
- ouwelijk, zorgend gedrag
- verzet, passief
- verzet, actief
- agressief
- angstig
- druk
- negatief zelfbeeld
- angst voor lichamelijk contact
- seksueel uitdagend gedrag
- gespannen
- faalangstig
- signalen uit de signalenlijsten (Zie bijlage 1 t/m 3) _____

3. Hoe is de verhouding tot broertjes en zusjes? (meer dan één antwoord mogelijk):

- prettig
- geen aansluiting
- bang
- plagerig
- agressief naar jongere kinderen
- bezig
- wordt gepest
- pest broertje/zusje
- anders, namelijk _____

4. Hoe is de verhouding tot andere kinderen? (meer dan één antwoord mogelijk):

- prettig
- geen aansluiting
- bang
- plagerig
- agressief naar jongere kinderen
- bezig
- wordt gepest
- pest andere kinderen
- anders, namelijk _____

5. Hoe is de uiterlijke verzorging van het kind, zoals kleding en dergelijke?

- over het algemeen verzorgd
- over het algemeen onverzorgd
- sterk wisselend
- anders, namelijk _____

6. Hoe is de verhouding tot moeder?

---

7. Hoe is de verhouding tot vader?

---

8. Hoe is de verhouding tot de beroepskrachten?

---

9. Hoe is het contact tussen de ouders en de beroepskracht?

---

10. Zijn er bijzonderheden over het gezin te melden? Indien mogelijk ook de bron vermelden.

---

11. Is er de laatste tijd iets in het gedrag of in de situatie van het kind veranderd?

---

12. Wat is er bij u bekend over eventuele broertjes en zusjes?

---

13. Wat zijn volgens u de problemen?

Bijlage 5. Adressen en websites algemeen

Advies- en Meldpunt Kindermishandeling (AMK)

0900 - 123 123 0

www.amk-nederland.nl

Brancheorganisatie Kinderopvang

www.kinderopvang.nl

BOinK, Belangenvereniging van Ouders in de Kinderopvang

www.boink.info

Bureau Jeugdzorg (BJZ)

www.bureaujeugdzorg.info

Centrum voor Jeugd en Gezin

www.cjg.nl GGD Nederland

www.ggd.nl

GGZ (volwassen en jeugd)

www.ggz nederland.nl

Inspectie van het Onderwijs – vertrouwensinspecteurs

0900 – 111 31 11

www.onderwijsinspectie.nl

JSO expertisecentrum voor jeugd, samenleving en opvoeding

0182 - 547888

www.jso.nl

MOgroep Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening

www.mogroep.nl

Politie (ook sociale jeugd- en zedenzaken)

0900 - 8844 (geen spoed) / 112 (spoed)

www.politie.nl

Raad voor de Kinderbescherming

www.rvdk.nl

Steunpunt Huiselijk Geweld (SHG)

0900 - 126 26 26

www.shginfo.nl

Zorgadviesteam, landelijk steunpunt (ZAT)

www.zat.nl

Belangrijke informatie

Informatie over de meldcode (via rijksoverheid)

www.meldcode.nl

Informatie over de Verwijsindex Risicjongeren

www.verwijsindex.nl

Informatie over de aanpak kindermishandeling

www.aanpakkindermishandeling.nl

Informatie over huiselijk geweld

www.huiselijkgeweld.nl

Informatie over Seksueel Geweld

www.seksueelmisdrijf.nl

Informatie over meisjesbesnijdenis

www.meisjesbesnijdenis.nl

Informatie over het Vlaggensysteem (seksueel grensoverschrijdend gedrag van kinderen)

www.movisie.nl

Informatie over het Eergelateerd Geweld

www.rijksoverheid.nl

Bijlage 6. Omgaan met de media

Als binnen een kinderopvangorganisatie een incident plaatsvindt, is de kans groot dat ook de media hiervan op de hoogte raken. Het is verstandig van tevoren zorgvuldig te overwegen hoe omgegaan zal worden met de pers. Naast onderstaande aandachtspunten kan ook de GGD hierbij ondersteuning bieden.

Enkele aandachtspunten bij het omgaan met de pers:

- ▷ Denk na over de keuze van een passieve of actieve opstelling. Door zelf de pers te informeren wordt wellicht erger voorkomen en wordt de regie min of meer in eigen handen gehouden.
- ▷ Wijs een vaste, liefst geoefende persoon aan die de contacten met de pers onderhoudt. Overweeg daarbij of een persoon van buiten het team (bijv. een bestuurslid) te verkiezen is omdat deze toch wat verder van de zaak afstaat.
- ▷ Denk goed na over de boodschap: wat willen we wel/niet vertellen en hoe formuleren we dat kort en concreet?
- ▷ Selecteer: wie staan we wel te woord en wie niet?
- ▷ Noteer voorwaarden: bijv. vragen vooraf op papier, afspraken over inzien tekst voor publicatie.
- ▷ Wanneer wordt de pers ingelicht? In ieder geval niet voordat personeel, ouders en kinderen goed zijn ingelicht.
- ▷ Wat is ons belang en van (direct) betrokkenen om in te gaan op vragen van de pers? Wat is wenselijk, wat is nodig?
- ▷ Betracht openheid binnen grenzen: vertel de waarheid, tot de feitelijke kern beperkt. Noem geen namen, bewandel geen zijpaden.
- ▷ Zorg voor een adempauze: niet direct in bijvoorbeeld een live uitzending, vragen vooraf inzien, terug (laten) bellen, afspraak later op de dag.
- ▷ Doe de contacten met de pers nooit alleen: de boodschap samen met anderen voorbereiden, iemand meenemen of mee laten luisteren, samen evalueren.